

DE LOGICA

VAN ZIMBABWE

ZES RONDZENDBRIEVEN VAN VAN KOOTEN

De logica van Zimbabwe - ~ rondzendbrieven

-sept90 / juli 91 -

Voor degenen die bij het vernemen van het woord 'rondzendbrief' denken aan Jehova's, reclamdrukwenken, kettingbrieven, en andere aanverwante verdachte artikelen: Een 'rondzendbrief' is niets anders dan een brief die een ontwikkelingswerker rondstuurt aan familie, vrienden en bekenden. Zodat hij niet steeds hetzelfde hoeft neer te schrijven. De echte rondzendbrief dient minimaal te bevatten: de mededeling dat de typemachine zojuist is aangekomen; hoe het er voor staat met het ontwikkelen; en wat er in de tuin groeit. Blijkbaar schrijf ik geen echte.

-Arie -

Arie,
Dyness,
Patricia,
Kevin en
Mikky van Kooten
Box 82
Vic Falls
Zimbabwe

BaShiMwamba,
BanaMwamba,
Mwamba,
Kampamba na
Mutinta van Kooten
Box 82
Vic Falls
Zimbabwe

De logica van Zimbabwe - 1

Sakubona,

Dertig seconden voordat ik door de douane ga, zegt m'n zus Corrie nog op haar karakteristieke bezorgde manier dat ik goed op de kinderen moet passen. Dat spreekt vanzelf. Dertig seconden na het tonen van het stapeltje paspoorten ben ik hem al kwijt. Pas na een kwartier komt Kevin weer boven drijven: Hij is alle tax-free winkels afgeweest om naar doos nr 1 te zoeken. Vorige week had ik hem in een gulle bui gevoed met 'transformers'. Doos nr. 2 en nr. 3. Lekker goedkoop, want doos nr. 1 was al maanden uitverkocht en alleen als je ze alle drie hebt, kun je een fantastische robot in elkaar frutselen. Waar zijn toch de tijden van de houten meccano doosjes gebleven?

Ondanks mijn waarschuwingen herhaalt zich het tafereel op Heathrow. Alleen met een iets andere afloop. Ditmaal moet ik hem uit een openbare telefoonsel plukken. Waar hij verwoede pogingen doet om een storing te melden door 007 te bellen. Een van zijn geliefde bezigheden in Nederland. In Engeland hebben ze daar blijkbaar een ander nummer voor. Leren door ervaring, zouden mijn pedagogische vrienden dat noemen.

Volgens Gerben zouden we in het vliegtuig naar Harare allemaal dicht bij elkaar zitten. Een uur of twaalf later zullen wij de eerste groepsleden pas terugzien. In plaats daarvan zijn wij omringd door een kolonie onbeschaafde blanken. Als Kevin in zijn opwindings-tijdens het opstijgen zijn neus bijna door de ruit drukt, begint het gedonder al. Een aftandse tante, die eruit ziet alsof ze de wettige echtgenote van Cecil Rhodes himself zou kunnen zijn, draait zich om en vraagt 'If I could tell my son to sit still?'

Dyness en Patricia hebben meer geluk, die zitten verderop gezellig te keuvelen met een Afrikaanse. Die heeft ook een baby, dat scheidt een band. De baby's liggen in een soort wiegje onder het filmscherm. Dat geeft prachtige schaduwen op het doek als ze er om de haverklap in en uit gekieperd worden. Er is niemand die zich er druk om maakt. Zeker weer zo'n flut film,

Patricia besluit wat leven in de brouwerij te brengen door zich geheel vrijwillig op te sluiten in het toilet. Waarna ze er met geen mogelijkheid meer uit weet te komen. En ik moet ook toegeven dat de sluiting op een deur van een vliegtuigtoilet niet de hoofdprijs zou krijgen voor de meest logische constructie op ergonomisch terrein. Ze begint beschaafd op de deur te beuken. En alle passagiers zitten natuurlijk met van die kop-telefoons op het hoofd. Gelukkig krijgt één van de stewards ook enige aandrang en hij forceert vakkundig het slot. Patricia moet er achteraf zelf nog het hardst om lachen. Omgaan met stresssituaties noemen diezelfde pedagogen dat.

Ondertussen probeer ik Kevin uit z'n slaap te houden, want het diner komt er aan. We voeren interessante gesprekken. Waarom zulke gigantisch grote vliegtuigen toch van die Madurodam-raampjes zouden hebben. Kevin vraagt zich af of elke zitplaats niet zijn eigen periscoop kan hebben om naar buiten te kijken. Dat moet toch kunnen met de technologie van vandaag. Of dat er een camera buitenboord hangt en dat het uitzicht geprojecteerd wordt op het scherm. Hoef je ook niet meer naar die flut film te kijken. Of dat de stoelen op een soort rolband gemonteerd worden, zodat iedereen op gezette tijden voorbij de raampjes rolt. Of dat deAls dan om half twee 's nachts (!) het diner eindelijk komt, valt hij met zijn wipneus in de appelmoes in slaap. En het is nog wel zijn lievelingskostje, denk ik, terwijl ik na mijn eigen portie aan de zijne begin.

Soms heb je dat ook met de afwas. Als je even niet oplet en je kijkt de andere kant op, dan verdubbelt het aantal potten en pannen zich spontaan. Onze bagage is net als de afwas. Daarom sta ik mij nu hier in het zweet te werken. Letterlijk, want het stroomt in straaltjes onder m'n hoed vandaan. Tientallen koffers en tassen weet ik van de bagageband af zien te plukken. Ik lijk wel een groep jappers. En dat allemaal in deze iets te knusse aankomsthal van Harare, die alleen berekend lijkt voor het type vliegtuigjes waar Prins Bernhard in placht te vliegen. De ruimte is helemaal volgepakt met mensen, tassen, koffers, en karretjes die geen enkele kant op kunnen. Mensen verplaatsen hun bezittingen in schijnbaar willekeurige richtingen, terwijl het nog steeds drukker en drukker wordt. Spitsuur, maar dan tot de vijfde macht. De oplossing lijkt simpel: Wachten. Maar dan zitten je koffers tussen die van de volgende vlucht. Of van de vorige. Het blijft gewoon de hele dag zo druk. Zweeten dus.

Gelukkig loodst John ons daarna als een zwierige engel door de douane en staan we plotseling buiten. De mensen, de vertrouwde hitte, de geur, maar vooral de lucht. Hoe die aanvoelt. Herinneringen schieten door mijn hoofd, wentelen zich om en keren daarna heviger terug. Eindelijk zijn we weer waar we moeten zijn. Terug in de echte wereld, terug in Afrika. We kunnen weer verder.

De bagage is goed overgekomen, behalve een literfles ketjap. Die is spontaan geëxplodeerd. Dat wordt dadelijk smullen. Malaria-tabletten met ketjap smaak. Alles plakt en alles is bruin. Als Patricia 's middags boodschappen doet, deelt ze ons daarna glimlachend mee dat de winkels hier vol staan met rijen ketjap flessen. Heel fijn.

Heb jij dat soms ook? Dat iets zonder aanwijsbare reden opeens een betekenis krijgt en heel belangrijk wordt? Zo zit ik hier achter in de auto van John. Een speciaal wagentje. Aan de voorkant ontbreken de twee zijpanelen, hetgeen de wagen een heldhaftig uiterlijk geeft. Dit wordt echter direct teniet gedaan door de houten opbouw die zich achterop bevindt. Dat is een soort kruising tussen een bouwkeet en een tuinhulsje.

Maar wel functioneel. Daar zit ik nu in. Samen met die koffers en tassen. Na twee dagen papierwerk zijn we nu weer op weg naar het vliegveld. Aan de wand hangen wat huiselijke ansichtkaarten. Blijkbaar reizen er af en toe D.O.G.-ers mee, want tussen de koeien, molens en klompen geeft op één van die kaarten ook Jezus acte de présence. Hij ziet er wat bleekjes uit in dit land. De twee deuren hebben een ondoorgrondelijk systeem om ze te sluiten, met allerlei slotjes, klemmen, stokken en blokjes. Maar op de manier zoals ik ze vastgemaakt heb, werken ze geen van allen. De deuren hebben de neiging om bij elke bocht of oneffenheid open te zwiepen. Gelukkig is er gek nog dat gerafelde touwtje. Door krampachtig aan dat touwtje te trekken hou ik de deuren gesloten. En het is dat touwtje dat plotseling zoveel betekenis krijgt. Opeens heb ik het gevoel dat alles hier in Afrika wel zal gaan lukken zolang ik dat stukje touw maar niet uit mijn handen laat schieten. Jezus slingert vervaarlijk heen en weer, maar tot aan het vliegveld wijken de deuren geen millimeter meer.

Een aantal uren later zitten we bij één van de secretaresses van de Town Council van Victoria Falls, zo'n duizend kilometer van Harare. Boven haar bureau hangt een meer dan levensgrote poster van Robert Mugabe, de president. Na een half uurtje vraagt Kevin in welk kantoortje Robert dan wel zit en of we hem zelf niet op kunnen zoeken. In werkelijkheid wachten we niet op de president maar op de headmaster, een klein doch niet te verwaarlozen verschil. Na nog een uurtje blijkt het wachten tevergeefs, de headmaster blijkt niet thuis te zijn, maar op zijn school in Chinotimba. Daar gaan wij dan ook maar naar toe. ik trommel drie taxi's op om die Japanse koffers in te vervoeren en in optocht rijden we onze toekomst tegemoet. Kevin parmantig voorop, daarachter Dyness, Patricia en Mikky, en ikzelf als laatste van het peloton.

De headmaster, Mr Matsheza, zit in een klein kantoortje, zijn knieën stijf tegen elkaar aan. Bovenop die knieën balanceert een loodzware en degelijke telefoon. Zodra hij mij binnen ziet komen, legt hij pardoes de hoorn neer en loopt met me mee. Hij heeft een zachte stem en een klein ludiek baardje. Aardige man, alleen weet ik niet of de man aan de andere kant van de telefoonlijn er ook zo over denkt.

Als we buiten zijn, moet hij nog even terug naar binnen, want er is al post voor ons. Van Robin en Ninotschka, blijkt een half uurtje later, als hij naar buiten komt. Hij moest even zoeken, sorry. Aardige man, zei ik toch. Bij het huis aangekomen voer ik een vergelijkend warenonderzoek uit onder de taxi's van Vic Falls. Ze zijn allemaal rood, alleen het opschrift verschilt. Die van 'Cheaper Ways' doet zijn naam eer aan, want hij is verreweg de goedkoopste.

In zo'n huis, dat helemaal leeg is, leer je de waarde van de dingen goed kennen. Zo hebben wij in Vic Falls een steelpannetje gekocht. Daar scheppen wij water mee. Er wordt in gekookt, er wordt op gezeten. We wassen ermee door elkaar met water te overgooien. We slaan er de kinderen mee om de oren en met het handvat drukken we de spinnen dood. Als je er op trommelt, vluchten zelfs de grootste hagedissen naar buiten. En Kevin gebruikt het om grote witte kikkers mee te vangen. 's Nachts, als we op de grond slapen, gebruik ik het als hoofdkussen. Kortom: wij wachten op onze zee bagage.

Twee dagen later zit ik bij Mr. Matsheza op kantoor. En wat voor kantoor! Hij heeft wel vijftig van die levensgrote posters van Mugabe. Alleen liggen ze bij hem op de grond. Temidden van tientallen kartonnen dozen, met onbestemde inhoud. Op zijn bureau liggen de papieren decimeters hoog opgestapeld. Zijn opbergsysteem getuigt van een briljante chaotische geest. Bij sommige mensen is het systeem perfect verzorgd, maar laat de inhoud nogal te wensen over. Bij Mr. Matsheza is het andersom. Want temidden van deze onbeschrijfelijke puinhoop werkt hij zeer effectief. Verschillende bezoekers helpt hij uit hun lijden door op de meest onwaarschijnlijke plaatsen onduidelijke formulieren tevoorschijn te toveren. Alleen het formulier wat ik nodig heb is op. Out of stock. Maar geen nood, dat zal de typiste even opnieuw uittypen. Dat zal dan overmorgen ongeveer wel klaar zijn.

We stappen nu gezamenlijk over het schoolterrein. Genoeg lokalen, maar zonder elektriciteit. Achter de school ligt nog een stuk grond van de school. Bush. Er moet nog een hek om komen. Ergens moet aangegeven staan waar de hoeken zijn. We lopen door de wildernis. Hier moet over een tijdje een voetbalveld komen. En hier de schooltuin. De vorige is verweest door de buffaloes en impala's. Was het nou hier? Hij krabt zich achter het oor. Hij loopt weer een paar honderd meter verder. Of hier? Helemaal zeker is hij niet van zijn zaak. Weer volgt een tocht van een paar honderd meter in een schijnbaar willekeurige richting. Of was het meer hier in de buurt? Hoe prachtig. Welk een nutteloze, maar volmaakte tocht. Er volgen nog een aantal van deze mogelijke plaatsen. ik voel me helemaal op m'n gemak. "Ach, wat maakt het ook uit", zegt hij opeens, "land genoeg." En hij loopt in een kaarsrechte lijn terug naar de school, die allang aan ons oog onttrokken is. Iets wat ik hem in geen honderd jaar had nagedaan. Als je ooit dreigt te verdwalen in Afrika, blijf dan in de buurt van een Afrikaan.

Laat in de middag klimt Kevin in de boom, schrijft Patricia een brief, en wordt Mikky volgetankt door Dyness. Heb ik mooi even de tijd om een begin te maken met de reparaties in ons huis. Eerst maar de lichtknop van de badkamer, die zit muurvast. Even het plaatje eraf, misschien is er dan wat beweging in te krijgen. Inderdaad, een paar millimeter. En wat voor een spectaculair effect: De vonken springen om mijn oren, een geweldig geknetter, alle lichten in huis begeven het spontaan.

Dyness schrikt zich een hoed en ik krijg een wel heel apart gevoel van binnen. Een beetje geladen ook, Kortsluiting eerste klas. Tweehonderd en vijftig volt. De rest van de reparaties laat ik voor die dag maar even zitten. Vroeg naar bed. Die nacht heb ik een spannende droom.

Op weg naar de watervallen besef ik pas weer waarom Harare eigenlijk niet het echte Afrika is. In Harare hebben ze geen 'dust'. En hier hebben ze dat wel. In overvloed. Het begint eerst met je schoenen, daarna met je sokken, de onderkant van je broek en na verloop van tijd zit het overal. Tussen je tanden, in je oren en tussen je haar. Overal. Een lekker gevoel.

De watervallen zelf zijn onbeschrijfelijk. De rook die dondert. Moet je zelf maar eens komen kijken. Dyness vindt het leuk om op elk randje te balanceren om in de diepste ravijnen te loeren. Mikky kijkt parmantig mee vanaf haar rug, opgeborgen in zijn chitenge. Af en toe slaat mij de schrik om het hart als hij weer spontaan begint te schuiven. Maar zelf heb ik dan ook al hoogtevrees als ik op de we bril ga staan om de stortbak te inspecteren.

Verderop hebben Patricia en Kevin de grootste lol als ze met vereende krachten het standbeeld van Livingstone beklimmen. Een aantal blanken met kniekousen zien het misprijzend aan. Jammer dan. Als ze weer beneden zijn moet ik proberen uit te leggen waarom die Livingstone hier over de regenboog van de watervallen staat te waken. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan. Kevin probeert een handje te helpen. "Was 'ie soms de eerste die de watervallen gezien heeft?" Niet echt, volgens mij, er zijn er waarschijnlijk duizenden voor hem geweest. Patricia doet ook een duit in het zakje: "Was 'ie dan misschien de eerste blanke die hier gekomen is?" Dat zou kunnen, maar dat lijkt me nou niet bepaald een geldige reden om een standbeeld neer te poten. Want waar zijn dan de standbeelden van de eerste zwarte, de eerste gele, en de eerste rode mens die hier gekomen zijn? Dat zou een mooi werkgelegenheidsproject zijn. Kunnen de subsidies voor de beeldhouwers eindelijk afgeschaft worden: Een standbeeld voor de eerste Surinamer die over de Van Brienenoordbrug gereden is. Eentje voor de eerste chinees die de grotten van Valkenburg ontdekt heeft. En laten we er ook gelijk eentje maken voor de eerste eskimo die het IJsselmeer niet met de Zuiderzee verwacht. Kortom: Livingstone staat hier omdat sommige blanken ze niet allemaal op een rijtje hebben. "Zoals die met die kniekousen?" vraagt Kevin.

En klik, daar heb je hen ook weer. In '80 hadden we ze hier ook gezien, en nu tien jaar later, zitten ze er weer alsof ze niet weggeweest zijn. Visserskinderen met hun zelfgemaakte hengels, die aan de overkant halverwege de watervallen balanceren op akelig kleine, uitstekende rotspunten, Mijn hersens beginnen te duizelen. Plaatsvervangende hoogtevrees. Maar mijn gevoel van verbazing is nog groter. Hoe komen ze daar, en hoe komen ze er weer vandaan?

's Middags gaan we terug naar Chinotimba, het Soweto van Vic Falls. In Vic Falls zelf, een keurig stadje met vijf hotels, wonen hooguit zo'n duizend mensen, waarvan er ongeveer honderd blank zijn. Een verhouding van één op de tien. En dan een kilometer of twee van de hoofdweg, goed verscholen en afgeschermd voor de toeristen, ligt het echte Afrika. De township Chinotimba. Of zoals Mr. Matsheza het zo mooi weet te zeggen: "the high density area of Chinotimba." En dat is niet overdreven. In elk optrekje wonen hele volksstammen. Ooms, tantes, nichten, achterneven en de vriend van de buurman van opa en nog zo wat. Een man of twintig in huisjes die nog het meeste lijken op de bouwsels die men op volkstuincomplexen langs de spoorlijn van Maassluis naar Rotterdam aantreft, Gezellig, dat wel. De Afrikaanse muziek klinkt er tot diep in de nacht. Mr. Matsheza schat dat er nu ongeveer twintigduizend zielen wonen. En hier is de verhouding zeer eenvoudig vast te stellen: 1 op de 19 999. ik voel me zeer vereerd.

Het zweet loopt zo van m'n rug m'n onderbroek binnen. Vic Falls zindert in de middaghitte. Het warmste plekje van heel Zimbabwe. Patricia weigert verder te lopen en nestelt zich op mijn rug. Licht voorovergebogen vervolg ik mijn weg. Als we het stadje achter ons laten, kijk ik voor het eerst om. Waar hangt die aap nou in godsnaam weer uit?

Even later komt een lid van de plaatselijke middenstand hem persoonlijk terugbrengen. Kevin lacht, zoals altijd. Maar de man begrijpt er niks van. Hij mompelt iets over een doos. Box number one.

- van Kooten -

De logica van Zimbabwe - 2

Sakubona,

Alle kleren die ik bezit stapel ik netjes op. Een pseudo matras. Daar gaat de slaapzak overheen. Een oude gewoonte uit de tijd dat Pieter en ik Europa onveilig maakten op de racefiets. Het fysische effect is nihil, maar het gaat om het idee. Drie weken al slapen wij op de kale vloer in een kaal huis. Dyness heeft daar als Afrikaanse geen enkele moeite mee. Die lacht me alleen maar uit. Patricia en Kevin slapen overal. Een bagagenet van een bus; de bovenste plank van een klerenkast, het zal ze worst wezen. Maar zelf heb ik een breekbaar lichaam. Deze kant boven. En ik hoopte nog wel dat al die matrasloze nachten op busstations, in treincoupés, onder ziekenhuisbedden, onder auto's, op stoepen van jeugdherbergen, en onder de blote Zambiaanse hemel nu voorgoed tot mijn onbezonnen verleden zouden behoren. De volgende dag staan de knopen van m'n overhemd als prachtige afdrukken over mijn hele rug.

Had ik maar meer truien meegenomen, denk ik, terwijl ik mij door het rulle zand naar school worstel. De hitte slaat regelrecht je schedel in. Mathematisch gezien heeft een baby meer kans op een zonnesteek. Vanwege de verhouding tussen oppervlakte en inhoud. Maar hier in Chinotimba is de kans voor iedereen hetzelfde. Honderd procent, om precies te zijn. Sure, sure, zoals wij het uitdrukken. De oplossing is simpel: een fraaie vilten hoed, met brede rand, zoals die van je opa.

Achter mij waaien de stofwolken op. Als ik er naar kijk schijnt de zon er prachtig doorheen. Alsof je limonadesiroop in een vol glas water gooit. Maar dan ondersteboven natuurlijk. Als ik weer voor me kijk, zie ik ze alweer komen. Uit de onvoorstelbaar kleine barakken van de township, stroomt het ondervoedde kindergrut naar buiten. En ze beginnen "Kiwa, kiwa" te roepen. 'Bleekscheet', maar dan lief bedoeld. Tenminste, dat hoop ik dan maar. Ze willen je allemaal even aanraken. En als we ze daar een plezier mee doen, waarom dan niet, Blote voetjes, snotterbellen, en de mooiste gezichten die een mens zich voor kan stellen. Zo kom je wel een minuut of vijf te laat op school, maar voor Afrikaanse begrippen ben je dan ongeveer een kwartier te vroeg.

Kan ik nog mooi door een aantal schriften heen floepen met mijn doorzichtige rode BIC balpen. Niet alleen dat Jan Jansen daar vroeger door gesponsord werd, maar ze kauwen ook zo lekker. Het eerste schrift is van Fairenough Mhlanga. Hoe komt iemand aan zo'n naam? Een vader die een jongen had verwacht; en toen het een meisje werd even op zijn onderlip beet en zei "Well, anyway, fair enough"? Ze heeft in ieder geval baar best gedaan op haar huiswerk. Haar antwoord laat een vliegtuig met een snelheid van 2 meter per uur over Zimbabwe vliegen. Slow but sure.

Het volgende schrift is van Everjoyce Ngwenya. Die heet dus voor altijd Joyce? In Two White zitten er twee die Everjoy heten, dat is iets begrijpelijker, die zijn altijd vrolijk. Dat is trouwens toch een romantisch klasje: Happiness Kalibo, Innocent Dube, Lovemore Zulu, Angel Moyo, Freejoy Liabunya, Perfect Chinganga, Bright Sibanda, Praise Mlilo, Blessing Mabenge, Faith Madzeka, Prosper Ncube, Hope Khumalo en Beauty Mpofu. Gelukkig heeft de rest van de klas wat meer normale namen zoals Nkosilamandl a Nkomazana, en Mukuboyaro Ntombiyelanga.

Everjoyce heeft het vliegtuig maar overgeslagen, ze doet alles altijd lopend. Naar school en terug bijvoorbeeld. Elke dag 24 kilometer. En niks geen medaille na vier dagen. Masilu Moyo is de snelle jongen van de klas. Zijn vliegtuig gaat 8000 km per uur. Happymore Gondo is de enige die zijn hersens in de juiste versnelling heeft weten te krijgen. Net als verleden keer trouwens. Toen had 'ie ook al 'twenty four out of twenty four'. Hij noemt zichzelf nu Happymost Gondo.

Op dat moment komt Mr. Matsheza om de hoek zeilen. Die is zeker ziek dat hij op dit vroege uur van de dag op school verschijnt. Hij wappert met een telegram. Dat mijn bagage eindelijk in Harare gearriveerd is, maar dat de container opengebroken is. Waarschijnlijk in Mozambique gebeurd. Of ik terug wil bellen.

Even later kletteren de Zimdollars met een angstwekkende snelheid door het telefoontoestel. Of ik even wil blijven hangen. Nou heb ik daar zelf weinig moeite mee, maar de waterval van dollars denkt daar anders over. Keer op keer wordt de verbinding verbroken. Maar geruime tijd later krijg ik als een berooid man dan toch eindelijk Tsitsi van Glens Removals aan de lijn. Dat ik zo snel mogelijk Immigration moet bellen voor een afspraak, omdat het anders wel eens lang zou kunnen gaan duren. Doen we, maar eerst even thuis geld gaan wisselen.

Rond half twee hebben mijn telefoontjes een afspraak opgeleverd met Immigration Office voor de volgende dag. Haast. Mr. Matsheza geeft me een paar dagen vrij. Dyness en het gespuis vergezellen mij naar het kantoor van Air Zimbabwe. Het vliegtuig van vijf uur zit proppevol. Dat dreigt mis te gaan. ik gooi mijn Afrikaanse charme ertegenaan, en ja hoor. Het vliegtuigje van kwart voor drie heeft misschien nog wel een stoel over, zegt ze. ik kijk op mijn horloge: Half drie geweest. Het vliegveld is hier twintig kilometer vandaan. Nog meer haast. ik ruk het ticket uit haar handen, vraag of Dyness wil betalen, sprint naar buiten en begin wild naar taxi's te zwaaien. Die zijn nergens te bekennen. Een man in Air Zimbabwe uniform ziet het tafereel wat meelijwekkend aan, en neemt dan een besluit. Hij stapt in zijn pick-up en biedt mij een lift aan. Door het achterraampje kan ik nog net flauwtjes zwaaien naar mijn vrouw en de drie spruiten.

Onderweg blijkt de man de 'general manager' van het hele zootje te zijn. En een grote bewonderaar van Nicky Lauda, voordat zijn oren er afgeschroeid werden. De pick-up rammelt aan alle kanten en slingert vervaarlijk met een gangetje van 160 over de heuvels heen. Af en toe rijden we voor de gein zo'n meter of honderd door de berm. Zo'n haast had ik nou ook weer niet. Wat bedeesd wijs ik op een bord langs de kant van de weg, waar 100 op staat. De chauffeur kijkt nog steeds meelijwekkend. Dat zijn waarschijnlijk mijlen, en ik heb een kilometerteller, zegt hij kalm, terwijl hij een karretje met vier ezels ervoor nog net kan ontwijken.

Om zeventien voor drie komt hij slippend tot stilstand voor de ingang. Hij duwt mij het gebouwtje binnen, wuift wat naar zijn werknemers, en duwt me dan door een personeelsuitgang weer naar buiten. ik sta nu op het vliegveld zelf en voor mij staan twee vliegtuigjes met draaiende motoren. Verschrikt kijk ik achterom, maar de manager is al gevlogen. ik hol naar de kleinste van de twee, aarzel halverwege, maar voor dat iemand die aarzeling op kan merken, draaf ik weer door. Zoals Marco van Basten zijn aanloop voor een penalty neemt. Ik storm de trap op, de deur gaat direct achter mij dicht en nog voordat ik mijn gordel hijgend omgegespt heb, zijn we al in de lucht. Maar tot mijn grote schrik staan we na een minuut of acht al weer aan de grond. Dat lijkt me wat snel om de duizend kilometer naar Harare af te leggen. Of zou Masilu toch gelijk hebben?

Vroeger had ik dat vaak in buitenlandse bussen. Dan stapte ik wel in de goede bus, maar die reed dan de verkeerde kant uit. Zweten. Kreeg je dan zo'n klunzig gevoel van. En vooral niks laten merken. Alsof je je hele leven lang elke dag die kant uitging. Maar dat ik ooit nog eens in het verkeerde vliegtuig zou stappen?

Gelukkig stelt de liefvallige stewardess mij even later gerust. Deze gaat wel degelijk naar Harare maar in tegenstelling tot alle andere vluchten met een aantal tussenstops: Eerst Hwange National Park en daarna Kariba. En het andere vliegtuig? Dat ging naar Botswana. Juist, denk ik, de penalty's van Van Basten zijn altijd raak.

We zweven nu boven Lake Kariba. Een enorm stuk land dat onder water gezet is. Zonder de oorspronkelijke bewoners, de Tonga's, te raadplegen. Die zijn gedeporteerd. Het meer heeft t ze in tweeën gesplitst. De ene helft woont aan de andere kant van het meer in Zambia, en de andere helft woont aan deze kant in Zimbabwe. En nu hebben ze paspoorten nodig om elkaar te bezoeken. De boomtoppen steken na al die jaren nog steeds boven het wateroppervlak uit. Vinden de toeristen prachtig. De Tonga's vinden het minder.

In Kariba wordt een gedeelte van de toeristen ververst. De algemene aanblik verandert daardoor niet. Ik bevind mij tussen metershoge houten giraffen. Die door de trotse bezitters behoedzaam met één hand vastgehouden worden. In de andere houden ze een bierblik. Zonder uitzondering dragen ze lange kousen en een korte broek, met daaroverheen een hangbuik, die ongemakkelijk afgekneld wordt door de veiligheids-gordels. En zonder uitzondering keuren ze de zwarte stewardess geen blik waardig en vragen ze alles aan de witte. Stompzinnige klojo's zijn het.

In de taxi op weg naar Harare is het beter. Een Peugeot die zijn bouwers minstens drie decennia heeft overleefd. Van binnen heb je een prachtige doorkijk naar de motor, omdat het gehele paneel onder het dashboard ontbreekt. Het wagentje waggelt merkwaardig heen en weer. Het stadium waarbij uitbalanceren door een malafide uitlaatcentrum nog zou kunnen helpen, is al lang geleden gepasseerd. De zijruiten ontbreken en de achterbank waar ik op zit, zwabbert door de auto heen en heeft zijn vering verloren. Alleen de chauffeur is in orde. Pretoogjes heeft t'ie. Hij praat honderduit. En ik natuurlijk ook. Blij als ik ben dat ik de bierbuiken ontsnapt ben. Hij heeft totaal geen last van verschroeide oren. Met een slakkengangetje tuffen we door de townships, Gezellig. Halverwege zet hij zijn meter zelfs af, want hij heeft ook wel door dat dit niet de eerste keer is dat ik een Afrikaanse taxi zit. En dat ik dat astronomische bedrag dat op die opgevoerde geigerteller staat niet ga betalen. Bij het eindpunt ding ik eerst twee dollar af om hem daarna drie dollar fooi te geven. Nog meer pret in die oogjes.

De volgende ochtend vroeg knoop ik mijn korte jasje zorgvuldig dicht en zet ik mijn zwarte vilten hoed nog wat rechter op het hoofd. Hoofdstuk één in Afrikaanse onderhandelingstechnieken: zorgen dat ze je herkennen. Zo in de trant van; o nee toch, daar heb je die ook weer met die belachelijke hoed van 'm. Ik pak mijn stapel zorgvuldig ingevulde documenten, de lijst met alle kantoren die ik af moet en ga vrolijk op stap. Bijna fluitend, maar ik kan helaas niet fluiten. Beleefd groetend baan ik mij een weg door Harare.

En overal zie je ze dan zitten op het trottoir: Haveloze, bedelende moeders met een groep kinderen. Ze hebben geen enkele bezitting. Hun hele leven speelt zich af op straat. Maar hoe komen ze aan al die kinderen. Die zijn toch niet op straat verwekt en geboren, mag ik aannemen. Hoe het ook zij, als ik kon fluiten zou ik er nu mee gestopt zijn. In een wereld waar zoveel mensen geen schoenen hebben is elk derde paar dat iemand bezit per definitie gestolen. Een chinees gezegde. En waar.

Al mijn Afrikaanse ervaring moet ik aanspreken op mijn tocht door de kantorenjungle van Harare, ik spring van taxi naar taxi; vul documenten opgewekt opnieuw in vijfvoud in, omdat er een komma teveel stond, verzin de ene list na de andere en voor alles blijf ik kalm en geduldig. Vooral: geduldig. Halverwege de ochtend ben ik doorgedrongen tot cubicle B van de Immigration Office. Cubicle C was al eerder vrij, maar informatie uit betrouwbare bron had uitgewezen dat je beter op de liefvallige jongedame uit cubicle B kon wachten. Ondertussen worden allerlei lieden luidkeels uitgeoeterd omdat ze bijvoorbeeld doorzichtige BIC balpennen het land in wilde smokkelen. Of waar ze het lef vandaan haalden om nu al terug te komen, de zaak liep immers pas vijf maanden.

De jongedame is behulpzaam. All the way from Vic Falls? Maar de komma moest er toch echt staan. Overnieuw. En of ik me de capaciteit van de asbakken in de geïmporteerde auto echt niet kan herinneren? Natuurlijk kan ik dat. Na nog zo het een en ander verzonnen te hebben, is ze tevreden. En of ik dan over een paar weken maar terug wil komen voor een afspraak om de goederen te inspecteren. Long waiting list, transport problems en meer van die fratsen. Een paar weken? Ik wrijf over de pijnlijke afdrukken op mijn rug. Een paar weken zonder stoelen, zonder tafels, maar vooral zonder matras? Het is tijd voor de Afrikaanse aanpak. Terwijl ze mij de hand reikt ter afscheid, zet ik mijn stoel recht, schraap mijn keel, en steek ik van wal: Nou, kijk het zit dus eigenlijk zo.....

Een half uur later zit ik op het bankje voor de inspectiedienst. Als iemand die wacht op zijn prooi: de senior inspector officer. Die heeft ze zojuist aan de lijn gehad. Ik bespring hem en blijf hem minstens een half uur beleefd volgen. Zijn bezwaren maken op mijn geen enkele indruk. Om mij enigszins tegemoet te komen inspecteert hij de stapel paperassen. Geen serienummer voor de naaimachine en wat moet U met al die tweedehands kleren. Die zijn voor mijn Zambiaanse familie. Hij voegt nog neer prachtige stempels toe en zet wat krabbels. Over drie weken bellen voor een afspraak om de spullen te inspecteren, en hij reikt mij zijn hand ter afscheid. Ik zet mijn stoel recht.

Na nog een half uur geeft hij het op. In een laatste poging mij af te schudden, zegt hij opeens: "Ok lets go now-now" En 'now-now' betekent zelfs hier 'nu'. Een meesterlijke zet vindt hij zelf, want er is geen vervoer, Glens Removals is niet ingelicht over de inspectie, en het is bijna lunchtijd. Hij lacht mij toe en mengt zich daarna onder zijn collega's. Die druk gebarend allerlei potentiële smokkelaars buiten de deur proberen te houden. Transport problems. De waiting list is lang en dat willen ze graag zo houden.

Alles wat gedacht kan worden, kan snel gedacht worden. Ik vlieg het gebouw uit. Op het busstation laden mensen bun bezittingen in. Kippen en maïs gaan in de bus en fietsen, bedden en bankstellen erbovenop. Maar ik heb helaas geen tijd voor dit fascinerende schouwspel. Ik wring mij tussen de duizenden mensen door naar de overkant van het station waar een telefooncel staat. Ik geef de vijf wachtenden voor mij allemaal een dollar en bel Glens Removals. Of ik even wil blijven hangen. Dat wil ik duidelijk niet. De gehele personeelsstaf draaft op aan de andere kant van de hoorn. Ze hebben geen tijd, geen mankracht en je moet dat weken van te voren aanvragen. Juist, zeg ik, ik kom eraan.

Ik stort mij op een taxi en haal de senior inspector op. Die trekt net de deur achter zich dicht. Lunchtijd. "What about Glens?" vraagt hij verbaasd. Die vonden het prima, zeg ik, en hand in hand lopen wij naar de taxi. Dat is heel gebruikelijk in Afrika en de aangewezen manier om hen niet te laten ontsnappen. "But my lunch?" Dat komt wel goed. Wij koersen naar Highfield, waar de spullen staan.

Zeven dollar later staan we onze 'sadza with stew' te verorberen. De omstanders kijken wat vreemd op. Het is waarschijnlijk lang geleden dat ze hier in deze zwarte township een 'kiwa' gezien hebben. Het vlees ligt er wat taai bij op het plastic bordje, naar de sadza is lekker. Met een routineus gebaar kneed ik mijn bolletjes en doop ik ze in de jus. Je krijgt er wel dorst van. ik bestel twee bier. En twee cola's voor mezelf. Nog voordat ik mijn vingers afgelikt heb en aan mijn eerste wil beginnen, heeft de officer ze al op. Geïnspecteerd en goed bevonden. De grote Afrikaanse verdwijntruc. Dit gaat goed zo, denk ik, en ik bestel er nog een paar.

Een halve krat later staan wij op het terrein van Glens te wachten op de container. Die moet van ergens anders komen. Het duurt volgens de manager van Glens maar even. Twee uur lang hou ik mijn senior inspector aan de praat. Hij heeft vroeger in Zambia gewerkt, in de tijd dat Zambia en Zimbabwe één land waren. Dat scheidt een band. We praten nu Bemba met elkaar. Dit is zijn laatste week in Harare, hij wil terug naar zijn geboortedorp. Gelijk heb je, zeg ik. En bedenk tegelijkertijd dat ik dus net op tijd ben. Even later vraagt hij of ik geen jachtgeweer voor hem heb. Die staat volgens mij niet op de lijst, zeg ik. Dat hoeft toch ook niet, lacht hij, en hij geeft me een knipoog. Helaas moet ik hem teleurstellen.

De manager wordt wat onrustig, hij heeft net bericht gehad dat de container door zijn poten is gezakt. ik wist geeneens dat een container poten had. De inspector vindt het nu echter wel genoeg. Het gaat hen te lang duren. Hij wil terug. Alhoewel mijn ingewanden ondertussen zwemmen in de cola, stel ik hen voor om dat onder het genot van een drankje te bespreken.

Als later op de middag de container eindelijk voorgereden wordt, hangt de deur er wat zielig bij. De manager moppert op Mozambique. Binnen blijkt het meeste nog wel intact. Zo hier en daar wordt er wat vermist. Ach, er zijn ergere dingen te bedenken. Eerst moet het blitse wagentje eruit. Volgens de officiële paperassen ben ik daar al meer dan zes maanden de trotse bezitter van. Maar in werkelijkheid zit ik er nu voor het eerst in. Doe de motorkap even open. Eh, ja, juist, de motorkap. Even geduld. Waar zit het serienummer? Nog veel meer geduld graag.

De inspector wil de naaimachine uit Taiwan zien, en nog een aantal zaken die hij aangekruist heeft. Maar het wordt al laat. En dat kan nog wel eens lang gaan duren. Wij kijken elkaar in de ogen. "Natuleja" zeg ik in Bemba. En hij knikt, ok, geïnspecteerd en goed bevonden. Als laatste vraagt hij of ik soms videocassettes bij me heb. Voordat ik er erg in heb, heb ik al geknikt. Een paar voor mijn kinderen, 'educational ones'. De inspector en manager verstijven.

Videocassettes! De wet schrijft voor dat die geïnspecteerd moeten worden. Paniek. Dat kan maanden gaan duren. De cola komt bijna spontaan mijn neusgaten uit. Stom, stom, stom. ik had het kunnen weten. Een verkeerd antwoord en nu gaat het hele feest niet door. Terug naar AF, en u ontvangt geen tweehonderd gulden. Alles voor niks. Dit is verschrikkelijk. Nu moeten die spullen hier blijven. En wat gebeurt er daarna. Ik pieker me suf. Had ik 'Turks Fruit' al gewist? En dat TELEAC programma over borstkanker? In een land waar elke zoen uit dertig jaar oude series gewist wordt, ga je voor een halve tepel natuurlijk subiet achter de tralies. Rustig nu. Kalm blijven.

De officer kijkt van mij naar de manager. Wij staan besluiteloos. Ze voelen zich net zo ongemakkelijk als ik. Ik weet op dat moment zeker dat als ik alleen geweest zou zijn met één van de twee, het probleem helemaal niet zou bestaan. Maar nu kan de één het voor de ander niet toegeven. Er zijn videocassettes en die moeten geïnspecteerd worden, nietwaar. Tja, zeg ik. Stilte.

Plotseling fleurt het gezicht van de manager op. Hij krijgt een geweldig idee. Hij stelt mij de vraag langzaam en duidelijk zodat er geen twijfel kan bestaan over het gewenste antwoord: "Weet je zeker dat het cassettes zijn met geluid en beeld?" Ik begrijp het. "Nee, er staat alleen muziek op, het zijn van die kleine cassettes." En de officer doet ook een dollar in het zakje: "O die, die noemen wij hier music-cassettes." Juist, die bedoel ik. Lachend staan we elkaar daarna op de mug te timmeren. Wat een ludiek misverstand. Geen vuiltje aan de lucht. Alsof we met zijn drieën iemand voor de gek staan te houden. Iedereen tevreden, en ik wel het meest. Zo lossen wij dat op. Afrikanen onder elkaar.

Morgen moet de rest afgehandeld worden, registratie en verzekeringen, maar dat zal ook wel lukken. Opgelucht stap ik naar buiten. De officer kijkt op zijn horloge. Vier uur. Nog te vroeg om naar kantoor terug te gaan. Die begrijpen ook wel dat al die serienummers nu nog niet geïnspecteerd kunnen zijn. Een hint die nauwelijks nog subtiel te noemen is. Let's go. Na nog een aantal biertjes raakt hij nu toch echt aangeschoten. Hij laat zijn speldje van de Immigration Office discreet in zijn binnenzak glijden. En nadat ik hem de laatste twee flessen gekocht heb, vindt hij het beter om die ergens incognito op te gaan drinken. Wij groeten elkaar. Kafekinipo nukwai, shalenipo nukwai. See you tomorrow, sevenoclocko. Ik hoop dat 'ie er zal zijn, want dan moet hij zijn laatste krabbel op het inspectierapport zetten.

Rest mij nog de laatste cola naar binnen te gieten. Ik slenter naar buiten en ik ga op de stoep zitten. Ik leun achterover en ik geniet van de zon. Verderop staan een aantal kinderen. Zelfde blote voeten, snottebellen, en dezelfde goddelijke gezichten. Ze roepen "nurungu". Dat is Shona voor 'kiwa'. Voor mij op straat ontrolt zich het kleurrijke Afrikaanse leven. Er wordt gegroet, en wordt geroepen, er wordt gehandeld en er wordt gelachen. Mijn schoenen knellen en daarom trek ik ze uit. Je moet het Afrikaanse leven niet willen begrijpen, je moet het leven. ik voel me op mijn gemak. Most happy.

Vier weken later rijden wij met zijn vijven opeengepakt in het flitsende wagentje over de dust road. Ondertussen weet ik hoe de motorkap open moet. Kevin Kanpamba roept dat de rotspartij aan onze rechterkant een kudde olifanten is. Wij moeten lachen. Totdat er zo'n twintig meter voor ons plotseling uit het struikgewas een enorm exemplaar de weg oversteekt. Honderd procent olifant. Geen twijfel mogelijk. Precies midden op de weg draait hij zijn imposante hoofd in onze richting en blijft hij misschien één honderdste van een seconde stilstaan. Net als mijn hart. Of misschien ook niet. Zoals Marco van Basten zijn aanloop voor een penalty neemt. Dan draait hij zijn hoofd weer recht. Aan de overkant gekomen loopt hij trots vlak langs ons heen, en hij kijkt ons aan. Alsof hij zeggen wil: ik voel mij hier op mijn gemak, en jullie?

De dinsdag daarop staan wij weer op de vrachtauto van Glens te wachten. Tsitsi had een maand geleden immers gezegd dat op elke dinsdag in Vic Falls afgeleverd werd. Any Tuesday from now. En gelukkig arriveren de vrijdag daarop de spullen. Vrijdagavond stapel ik alle kleren die ik heb weer netjes op. Geen matras te bekennen. Daar slaapt iemand uit Mozambique nu waarschijnlijk op. Ach, als het zo iemand is zonder schoenen, dan kan ik daar eigenlijk niet wakker van liggen.

Fair enough, toch?

- van Kooten -

De logica van Zimbabwe - 3

Sakubona,

Het gezicht van de vader van je allereerste vriendinnetje was je na twee weken alweer vergeten. Maar de koektrommels die mijn moeder in die tijd op tafel had staan, vergeet ik nooit meer. Een tijdje geleden zag ik één van onze trommels terug in een programma van Wim T. Schippers. Een gele beschuittrommel met rode bloemen. ik was ontroerd.

Ons wagentje wordt door kenners bestempeld als koektrommel. So what? In een auto moet je rijden, verder niets. Meer dan de halve nacht ben ik bezig geweest om hem in te laden. Achter de achterbank van ons koekblik is geen ruimte, maar de imperiaal houdt zich uitstekend. En dat voor drie tientjes bij de Maxis. Hij buigt wel door tot op het dak, maar hij knapt toch maar mooi niet. Als ik klaar ben, is de auto twee keer zo hoog als lang. Het zwaartepunt ligt boven het dak, dat wordt een drie min voor de wegligging. Maar het is een mooi gezicht, koffers, dekens, een ledikant voor Mikky en tot slot een gigantische kookpot, zo eentje waar in oude films ontdekkingsreizigers in gaar gestoofd werden. En terecht.

De achterbank is perfect volgestouwd volgens de elementaire beginselen van de ruimtelijke meetkunde. Oeps, waren we even vergeten dat de kinderen er ook nog bij moesten. Weg met de meetkunde, gewoon proppen. Patricia vindt een plaatsje op de watertank en onder een slaapzak. Kevin zoekt het hogerop. Op de koelbox, naast de zak met broden. En Mikky natuurlijk bij zijn moeder op schoot, Want die pikkebaas kan nog geeneens op zijn eigen achterwerk zitten. En in zijn ledikant boven op het dak is het wellicht wat fris.

Om half zes gaan we op pad. ik heb alleen deze vrijdag vrij gekregen en het is een kittig stuk naar Kalwala's Village, ruim vijftienhonderd kilometer. ik probeer hem soepeltjes in zijn één te gooien, maar dat gaat mis. Zeker weer de verkeerde pook. ik heb er namelijk twee, eentje voor de 'four wheel drive'. Maar vandaag heb ik er zelfs drie. De wandelstok, die voor de slecht ter been zijnde vader Kalwala meegebracht is, steekt parmantig tussen de andere twee uit. De enige plaats waar die er nog bij kon.

De grens met Zambia gaat om zes uur open, en wij zijn prima op tijd. Hoe soepeltjes doorlopen wij alle formaliteiten. Het gaat geweldig en wij naderen het bordje 'exit' al tot op enkele meters. De laatste immigration officer tovert echter nog een onverwacht konijn uit zijn pet. We hebben een bankgarantie nodig voor onze auto. Anders kunnen we Zimbabwe niet uit. En waarom is dat? Omdat het één van onze regels is. Het is mij wel duidelijk. De Afrikaanse grensfolklore is weer begonnen.

Terug naar de bank. Die gaat pas om acht uur open. Wij hebben alle tijd om de stroom Zambiaanse beroepsmokkelaars in ons op te nemen. In Zambia is helemaal niks meer te krijgen, dus komen ze in grote getale hier voor potten, pannen, kleren, meel, olie, boter en brood. Vooral veel brood, Karretjes vol brood. De mannen in haveloze kleren, gescheurde hemden en op blote voeten. De vrouwen in eenvoudige maar prachtig gekleurde omslagdoeken. Wij Bemba's noemen die doeken "chitenge's". Maar hier in Zimbabwe noemen ze ze "zambia's". Omdat ze in Zambia geproduceerd worden. En dat is dan gelijk ook het enige wat Zambia nog produceert.

Ondertussen komt een Canadese jongedame vragen of ze Kevin en Patricia op de foto mag zetten. Omdat het zulke schattige afrikaanse kindertjes zijn. "Typical Zimbabwe". Met een onvervalst Rotterdams accent dan, denk ik erachteraan. Vooruit maar, ze doet Zimbabwe tenslotte in anderhalve dag en dan moet je wel het tempo erin houden. En kun je niet op elke slak zout gaan leggen. Eergisteren was ze in Kenia, en de dag ervoor in Kameroen, en daarvoor in Senegal. Of was het nou Gabon. Ze roept even haar vriendin erbij. Tja, die weet het zich ook zo gauw niet meer te herinneren. Maar het was wel fantastisch hoor. Wat, de mensen? Nee, de dieren.

Om acht uur overval ik de bankbediende. Een beleefde jongedame, die totaal niet begrijpt wat wij in Zambia gaan doen. Overleg wijst uit dat we beter op de bankmanager kunnen wachten, Die komt altijd wat later, een bekend verschijnsel. Hoe hoger op de ladder, des te minder hoeft je te werken. Totdat je alleen nog maar linten hoeft door te knippen. De manager is blijkbaar nog niet zo lang in functie, want om half negen is hij al present. En vriendelijk. Een bankgarantie? Ja, die geven wij met plezier. Hè, hè, daar komt schot in, denk ik. Als u ons zesduizend Zim\$ geeft, tenminste. Als een waarborgsom. En waarom is dat? Omdat het één van onze regels is. Het is mij wel duidelijk, dit wordt afzien.

Hij hoort mijn verhaal welwillend aan. En doet daarna heus wel enige moeite. Het hoofdkantoor in Harare wordt gebeld. Wachten. Het antwoord is dat er geen uitzonderingen worden gemaakt. Ministry of Immigration wordt gebeld. Wachten. De grenspost, wachten, Immigration office in town, wachten. Het loopt tegen tien uur. Alle antwoorden zijn negatief. De onderhandelingen zijn in een impasse. De manager vindt het jammer, maar er is niks meer dat hij kan doen. En zijn werkdag zit er nu wel zo'n beetje op. Goedendag.

Verstagen druipen wij af. Op de dagteller staat 4 kilometer. Dat zijn er 1495 te weinig. Op weg naar huis komen we langs het Immigration office in town. In een opwelling schommel ik met mijn beschuittrommel het parkeerplaatsje op.

Binnen in het gebouwtje probeer ik het weer. Geduld en tact. Maar het mag niet baten. ik word van buro naar buro gestuurd. Totdat ik beland ben bij douane-bobo numero uno. Lintenknipper in hoogst eigen persoon. ik doe mijn verhaal voor de zoveelste keer, en nog steeds in precies dezelfde vorm, want het is de waarheid. Hij luistert aandachtig en strijkt over zijn stoppelbaard. Hij begint mij allerlei vragen te stellen, die ik zo goed mogelijk beantwoord. Dan is het een hele tijd stil. Eigenlijk is er niks dat hij kan doen, zegt hij. En hij strijkt weer over zijn baardje. Daarna is het weer geruime tijd stil. 'Maar', zeg ik. "Maar", zegt hij ook. 'Kan ik dat telegram zien?'

Als antwoord sprint ik naar buiten. ik deel vrouw en koters mee dat ik denk dat het gaat lukken. En ik vraag Dyness om het telegram. Die begint zenuwachtig in haar handtas te zoeken. Niks te zien. Proviandtas. Niks. Koelbox. Niks. Dashboard kastje, binnenzak, buitenzak. Allemaal niks. Ze is ook helemaal van streek, Misschien zit het wel in de koffer, zegt ze zachtjes. En ik weet veel te goed waar die koffer is. Die heb ik midden in de nacht als eerste op de imperiaal gekwakt. En daar bovenop bevindt zich het resultaat van een halve nacht topologisch verantwoord inpakken met behulp van honderddertien meter touw.

Op zulke momenten is het maar goed dat ik uit principe nooit boos word. Dat helpt namelijk niet. Wij pakken uit. Iets vroeger dan gepland. Spoedig ligt het parkeerplaatsje bezaaid met al onze spullen. Uitpakken gaat blijkbaar sneller dan inpakken. Het telegram wordt gevonden. En de head officer, die alles door het raam gadeslagen heeft, kan nu met goed fatsoen natuurlijk niet meer weigeren om een 'exemption letter' voor ons te schrijven. Dat doet 'ie dan ook. Mits ik een verklaring onderteken dat ik hem persoonlijk 6000 Zim\$ betaal als het mis mocht gaan. Op dit moment ben ik bereid bijna elke verklaring te ondertekenen, zolang het geen aanmeldingsformulier voor de VVD is.

Als we na een uurtje zweten weer op orde zijn, helt de wagen behoorlijk naar links over. Als je ervoor staat tenminste. Als je erachter staat naar rechts. Daar zal wel een sluitende verklaring voor zijn. De oplossing is simpel. Patricia op de koelbox en Kevin op de watertank. Een permutatie heet dat. Niet dat het helpt, maar dan heb je tenminste het gevoel dat je er iets aan gedaan hebt.

Om twaalf uur zijn we weer terug bij de grens. Klein oponthoud van zes uur derhalve. Na een tiental taaie formulieren, rijden we dan in het niemandsland tussen Zimbabwe en Zambia. En wat voor niemandsland! Je rijdt langs de watervallen, recht door de regenboog, en over de brug die de twee landen verbindt. Beneden in het ravijn stroomt dan de Zambezi onder je door. Het lijkt verdorie wel een STER-reclame, zo idyllisch is het.

In het Zambiaanse grenskantoor heerst weer de voor ons zo vertrouwde gezellige chaos. Vrouwen staan te huilen naast enorme broodbergen, waarvan ze zweren dat ze die helemaal alleen gaan opeten. Een Indiër staat moederziel alleen met vijf paspoorten in zijn hand. Formulieren liggen metershoog opgestapeld. En overal wordt gediscussieerd en geroepen. Immigration officers onderhandelen met het publiek en met elkaar. Hun broeken puilen uit van de kwacha's. In de tijd dat ik in Zambia werkte waren die drie gulden waard. Toen ik indertijd het land verliet werd mij een bonus van 2000 kwacha toegezegd. Zeven jaar later ontving ik de bonus. De kwacha was inmiddels nog precies een stuiver waard. Kan gebeuren.

Temidden van dit tumult openen ook wij de onderhandelingen. Afdingen op de prijs van een visum, je moet er maar opkomen. Dyness vindt het sowieso maar niks dat ze moet betalen om haar eigen land in te komen. Dat ze nu een Nederlands paspoort heeft, komt tenslotte ook alleen maar omdat ze anders het land niet uitkon. ik kom uit op een prijs van 40 Zim\$ per visum. Niet gek, al zeg ik het zelf.

Sommige Europeanen staan ondertussen te vloeken. Die moeten 55 Zim\$ betalen, terwijl je maar 20 Zim\$ per persoon mee mag nemen uit Zimbabwe. Hoe dat in godsnaam kan? En dat het toch niet logisch is! Wij moeten inwendig wel even glimlachen. Logisch? Dit is Afrika, dames en heren. Wij hebben hier zo onze eigen vorm van logica. Als je 20 Zim\$ mee mag nemen, en je moet 55 Zim\$ betalen voor je visum, dan lijkt dat voor een Europeaan misschien een onoplosbaar probleem. Voor een Afrikaan is het dat allerminst. Je neemt 55 Zim\$ mee en geeft er 20 op. Iedereen weet dat en heeft er vrede mee. Zo klopt het systeem weer. Je moet het even doorhebben.

Wij storten ons nu in de papiermolen. Formulieren invullen tot je er bij neervalt. En of we nog spullen aan te geven hebben.. Natuurlijk niet. En wat doet die king size pot dan boven op de auto? Hier springt Dyness even bij met een lieflijke scheldkanonnade in het Bemba. Of 'ie zelf dan geen familie heeft in de 'rural areas'. En of er zich wel een hart onder zijn uniform bevindt. Ok, Ok, niks aan te geven dus. Tot slot vertellen ze ons dat we ons in Livingstone moeten melden om alles nog eens dunnetjes over te doen en een verzekering voor de wagen af te sluiten.

Livingstone ligt 15 kilometer verderop. Wat eens een fraaie Afrikaanse stad was, is nu veranderd in een spookachtige nederzetting. Het gaat niet goed met Zambia, maar met Livingstone gaat het helemaal niet meer. Van geen kanten.

Als we voor het vervallen douanekantoor stoppen, worden we letterlijk besprongen door een stuk of twintig zwartgeldwisselaars. Die gooien dikke stapels kwacha biljetten door het raam naar binnen, zodat je je verplicht zou voelen om bij hen te wisselen. En dat allemaal onder het toezicht van de politie. Die kan het blijkbaar ook allemaal niet zo veel meer schelen. Of wie weet krijgen ze wel provisie.

De banken zijn 's middags dicht. Dus gooi ik alle stapels naar buiten op één na. En begin die te tellen. Dat is blijkbaar niet de bedoeling. Er ontstaat opschudding. Er is er zelfs eentje die mijn autosleutel probeert in te pikken. Je zou er bijna boos van worden. ik geef hem een flinke mep op zijn tengels. Daarna geef ik de eigenaar van de stapel zijn Zim-dollars en draai ik het raampje dicht. Waarbij menige vinger bijna van de hand gescheiden wordt. Vervolgens lijkt het me niet verstandig hier op de parkeerplaats uit te stappen. De enkeling die dat wel doet, vindt zijn wagentje na een bezoek in gedemonteerde toestand terug. Daarom rijd ik door het hek en stop ik onder een afdak, half binnen en half buiten het kantoor.

Het gebouw staat op instorten. Het dak ontbreekt op vele plaatsen. En zelfs in Kaunda, die wat scheef boven de 'counter' aan de grauwe muur hangt, zit een barst die dwars door zijn glimlach loopt. En zelfs die glimlach lijkt me iets droevigs hebben, of verbeeld ik me dat maar? Behalve de toonbank is er geen enkel meubilair te bekennen. Het publiek staat en het personeel staat.

Wij warden ondergedompeld in formulieren, regels en regelingen. Er moet zelfs weer een geheimzinnig bezoek aan een functionaris eerste klas aan te pas komen. We lopen over de binnenplaats, stappen over kapotte rioolbuizen heen. In een kamertje achteraf zet hij stempels en krabbels. Die zijn geheel overbodig, maar op die manier heeft hij ook wat te doen. En behoudt zijn functie de allerhoogste waardigheid.

Als we weer terug zijn, probeert op de valreep één van de plichtsgetrouwe personeelsleden nog even leuk te wezen. Terwijl hij nauwelijks opkijkt uit onze ingevulde paperassen, formuleert hij een laatste vraag. Ja, boor, ik had het kunnen weten, Wat wij met zo'n uit zijn krachten gegroeide kookpot van plan zijn? En terwijl Dyness haar preek afsteekt, heb ik de kans om de schavuit eens goed op te nemen. Diezelfde dikke wenkbrauwen, en die scheefstaande oren? Verdomd, ik weet het weer. Precies de vader van mijn eerste vriendin.

Twintig kilometer op de teller. En het is twee uur als we Livingstone achter ons laten. Schiet lekker op zo. Een gemiddelde van 2,5 km per uur. En nog 1480 voor de boeg. Het reisplan is simpel: Rechtdoor. Totdat we vlak bij Tanzania zijn. Kan niet missen. ik heb geneens een kaart bij me.

De ludieke plaatsjes doemen vanzelf wel op. Makoli, Zimba, Kalomo, Choma, en Pemba. Allemaal met dezelfde aanblik. Kleine winkeltjes met veranda's en rechthoekige geveltjes. Klaar om als decor te dienen voor een spaghetti western. En tussendoor zijn er dan altijd de road blocks. Vervaarlijk uitziende mannetjes die alles van je willen weten. Het gaat wel slecht met Zambia, maar met het leger gaat het zo te zien uitstekend. De knopen op de uniformen glimmen. En aan geweren geen gebrek. Toch handig als je een vrouw hebt die Bemba kan ratelen. Dat scheelt minstens een half uur elke keer.

In Monze gooien we de tank vol. Dertienhonderd kwacha. En dat in biljetten van tien kwacha. Het betalen duurt langer dan het tanken zelf. We kopen gelijk vijf colablikjes, 250 kwacha, Dat was vroeger mijn maandloon.

De gaten in de weg nemen steeds grotere vormen aan. Na Monze worden het echte kraters. Wij zwaaien vervaarlijk heen en weer om ze te ontwijken. De lading op het dak blijkt zeer flexibel. Elike keer als we een vrachtwagen tegenkomen, moeten we van de weg af. Het recht van de sterkste. En daarna wachten tot de zwarte rookwalmen weer opgetrokken zijn. In Mazabuka is er nauwelijks nog iets van de weg over. Ik schakel terug en hou de wandelstok weer in mijn handen. De laatste bulten asfalt hadden ze ook beter weg kunnen halen, want dit is levensgevaarlijk. Het autootje springt alle kanten op. Evenals de inhoud. De bananen schieten over mijn schouder tegen de voorruit aan. De koelbox begeeft zich naar de plaats waar Kevin zich zojuist bevond. Kevin zelf zit plotseling bij Patricia op schoot en Mikky ligt in de proviand tas te spartelen. Gezellig.

Voordat we bij Kafue zijn wordt het opeens pikkedonker. Zomaar, zonder waarschuwing En heuvelachtig ook. Het koekblik kruipt tergend langzaam tegen de hellingen op. In Kafue zit ik blijkbaar half te slapen want we rijden plotseling op een kleine dust road. Dyness draait het raampje open en vraagt de weg aan een klein ventje. Het mannetje geeft geen antwoord. Dyness vindt dat maar vreemd. Ik niet, want ze vroeg het in perfect Nederlands. Het begint laat te worden.

Om negen uur rijden we door de shanty towns van Lusaka, de hoofdstad van Zambia. Het is verdacht stil op de weg. Als Kaunda maar geen curfew ingesteld heeft, omdat 'ie weer een complot ontdekt heeft. Want in dat geval schieten ze je zonder pardon van de weg. Daar hebben we het volgende road block alweer. Staan ze lekker met die lichten in je snufferd te schijnen. Het laatste stukje rij ik op het gehoor. Na de controle komen we in de hoofdstraat, Cairo Road. Als je maar rechtdoor blijft rijden schijn je dus vanzelf in Egypte uit te komen. De straat ziet er volkomen verlaten uit. Sommige winkels zijn dichtgetimmerd, en er is nergens verlichting meer. Is dit dezelfde straat, waar ik in het verleden vaak zo vrolijk doorheen banjerde?

We naderen het enige stoplicht van de hele reis. ik stop, dus is het rood. Met enige regelmaat rijden verschillende auto's mij links en rechts voorbij. Het stoplicht schijnt niet de minste indruk op ze te maken. Als het eindelijk op groen springt, trek ik op. Om onmiddellijk weer op de rem te gaan staan. Van links komt een vrachtauto met één koplamp. Groot heeft voorrang. Als we Lusaka uit zijn, pikken we de draad weer op: Road block.

In Kabwe probeer ik te tanken, tevergeefs. Iedereen is naar huis. Niemand te bekennen. Verder dus. De nacht voegt een geheel eigen dimensie toe aan het toch al zo wanordelijke verkeer. In het licht van de koplampen doemen uitgebrande wrakken op langs de kant van de weg. Wagens rijden met één koplamp, met gele achterlichten, met rode voorlichten (!), maar vooral:

zonder lichten. Of iemand met een zaklamp naast de bestuurder. Er zijn er die de twintig km/uur grens niet durven te overschrijden. En er zijn opgevoerde vrachtwagens met van die prachtige ouderwetse neuzen, vol met huisraad en mensen daarbovenop, die voortjakkeren met 120 km/uur.

Naast de enorme gaten in de weg is er ook nog het parkeerprobleem. De weg is vrij saai, maar er staan nogal wat auto's aan de kant. Pech of slaap, of beide. Soms staan ze links, soms rechts. Soms zie je rode lichten, soms gele, soms niks. En het blijft tot op het laatste moment gokken aan welke kant je ze voorbij moet. Maar goed dat ik vroeger uitblonk bij het tafeltennissen. Mijn reactiesnelheid is verbluffend.

Helaas is de rode gevarendriehoek in Zambia nog niet ontdekt. In plaats daarvan legt men grote stenen en struiken op de weg. Gebruik maken van lokale middelen. So far so good. Zie je donkere silhouetten, dan verwacht je struiken en stenen. Maar als de vrachtwagens vertrekken, laat men de lokale middelen voor het gemak maar liggen. Gevolg, geen zwarte vlekken, maar wel obstakels. Geweldig, vooral als je net verblind wordt door een tegenligger.

Net voordat ik met mijn slapende reisgenoten Kapini bereik, springt er een hond voor mijn koplampen,, Zo groot als een koe. Ik rem maar kan hem echt niet meen ontwijken. Toch goed dat we zo'n stoer buizenstelsel voor op de auto hebben. De naam is me even ontschoten, maar het ding redt de hond van een zekere dood. Hij wordt elegant opzij gewipt en draait een halve slag in de rondte. Versuft blijft hij even liggen om daarna weer vol goede moed weg te wandelen. Waarschijnlijk op weg naar de volgende auto om zijn huzarenstukje opnieuw te vertonen.

Als we Kapini voorbij zijn, zet ik de auto even stil. Tijdens de urinestraal duiken er twee mannen achter me op met fietsen aan de hand. Kalm blijven. Na de ritssluiting vragen ze me wat ik hier midden in de nacht doe. En wat doen ze zelf hier dan? Ze zijn politieagenten in burger. Ik ook, wil ik zeggen, maar dat lijkt me toch niet zo'n verstandig idee. In plaats daarvan maak ik Dyness wakker.

Terwijl we weer vrolijk om de kraters heen zwieren, vraag ik haar waar het gesprek over ging. Dat je hier vooral nooit moet stoppen. We rijden nu vlak langs de grens met Zaïre, en dat is niet pluis. Verleden week was er iemand opgegeten door een leeuw. En dat is nog heel wat beter dan wat er gebeurt als je hier in handen valt van de mensen. Een bende Zaïrezen, die vanuit de beruchte 'pedical' Zambia binnen valt. Ach, ik voelde me zelf toch al niet zo slaperig.

Tussen Mkushi en Senenje lijkt het wel alsof we door een vogelreservaat rijden. In het licht van de koplampen zitten prachtige grote roofvogels in groepjes midden op de weg. Als we naderen vliegen ze dan statig weg, langzaam klapperend met hun imposante vleugels. Geen zweefvliegtuig die het ze zo na kan doen. Maar als ze dan op hun majestueuze vlucht per ongeluk weer in de lichtstraal gevangen worden, raken ze in paniek. Verblind fladderen ze dan elke kant op, zonder enige coördinatie. Ik doe mijn uiterste best om ze te ontwijken. Links een krater; rechts een vogel: dan toch maar links. En mijn passagiers schieten bijna door het dak heen. Links een vogel; rechts een geparkeerde vrachtauto; dat wordt iets te gortig. Nog even lijkt het erop dat ik hem net ga missen. Maar in een laatste fatale wending, zwiept hij met al zijn kracht tegen de voorruit aan. Een enorme klap. De voorruit houdt het. Dyness wordt wakker, Wat doet al dat bloed op de auto?

Nog 150 kilometer naar Senenje en ik probeer niet in slaap te vallen. Een kilometer verderop ben ik weer klaarwakker. Wat krijgen we nou? Het hele bos staat in de fik! Zambianen mogen graag een stuk land plat branden, de as dient dan als een soort lokale kunstmest. Maar dit is flink uit de hand gelopen. Aan beide kanten van de weg laaien de vlammen hoog op. Hier was ik toch eigenlijk niet voor ingehuurd. Ik krijg het warm. Mijn reactie is instinctmatig. Gas op de plank. Scheuren. Mijn koekblik staat erom bekend dat je er zo een rivier mee over kan steken. Waterproof. Maar kan je er ook mee door het vuur?

Waar vuur is, is rook. Ik zie weinig meer door de voorruit. Maar doordat de wielen met grote regelmaat in de potholes terechtkomen, weet ik dat ik voorlopig nog op de weg zit. De wagen slipt af en toe. Is dat omdat het asfalt gesmolten is? Dyness probeert mij op te beuren. Ze gilt dat we achterin 25 liter benzine hebben in plastic containers. Ik druk het gaspedaal bijna door de grond. En eindelijk zijn we er dan doorheen. Kevin wordt wakker en vraagt wat er aan de hand is. "Niks", zegt Dyness op een manier waaruit zelfs Pieter van Vollenhoven af zou kunnen leiden dat er net van alles is voorgevallen.

De benzinewijzer wijst dat er geen benzine meer is. Ondanks de leeuwen en de Zairezen, zullen we even moeten stoppen om bij te vullen. En ach, zo'n vaart zal het toch ook wel weer niet lopen. We parkeren in het dichte struikgewas net langs de weg. De eerste vijf liter verlopen vlotjes. Bij het begin van de tweede container horen we allebei duidelijk van verschillende kanten tegelijk geritsel en voetstappen. We kijken elkaar geeneens aan. We sprinten naar voren. Een vliegende start. Dyness heeft de tankdop nog in haar handen en ik zit met de goed gevulde container tussen mijn knieën. Bij het optrekken, gaat een gedeelte van de inhoud over mijn benen.

Na Senenje begint het ochtendlicht door te breken. De mensen in de dorpen zwaaien naar ons en wij wuiven terug. Het is wel niet precies hetzelfde als het doorknippen van linten, maar het heeft toch ook wel iets. Bij één van die dorpen laten we onze lege containers en flessen achter. De kinderen vinden dat prachtig. Als bonus geef ik ze nog wat appels. Daar heb ik toch geen trek meer in. Ik heb alleen maar trek in slapen. Maar daar is geen tijd voor. De bush wordt mooier en mooier. Net voor de auto springt er een impala de weg over. We rijden in een Disney film.

Mpika is de volgende halte, the gateway of the northern province and east Africa. Mooie naam voor zo'n gehucht. Volgens mij lag het vroeger iets dichterbij. De benzinemeter staat weer op leeg. En nog geen spoor van de gateway te bekennen. Een verkeerde schatting. Als briljant wiskundige zou ik me eigenlijk moeten schamen. In plaats daarvan zet ik de motor af bij elke helling die we afgaan. Maar na elke berg verschijnt er weer een nieuwe. De motor begint te sputteren. Met de laatste druppels komen we bij Chihonga, bet missie-ziekenhuis aan. Ik vraag aan een paar snotneuzen hoe ver het nog is naar Mpika? Vlakkbij. Eventjes verderop. Paar minuten lopen. Een klein stukje, echt.

Wijs geworden, lopen wij de compound van bet ziekenhuis op. Een oude Ierse zuster is allervriendelijkst. Ze wijst ons de weg naar 'Dzjèrrid da Freeze' En voor de zekerheid loopt ze helemaal met ons mee. Onderweg vertelt ze dat drie van haan collega's van de week bij een verkeersongeluk om bet leven zijn gekomen. Pothole. Dat is hier aan de orde van de dag. Gerrit de Vries blijkt een Nederlandse dokter te zijn die de ongelijke strijd tegen AIDS aangebonden heeft. Hij is ook aardig. Nederlandse ontwikkelingswerkers onder elkaar. Hij geeft ons een forse jerrycan met benzine, die we op de terugweg weer af kunnen leveren. Tot shot vraag ik hem hoever het naar Mpika is. En met medische precisie antwoordt hij: 28,4 kilometer. Inderdaad een paar minuten lopen. Althans, voor Afrikaanse begrippen.

En 289 kilometer verderop, aan de voet van een heuvel bij Kalwala's River ligt dan eindelijk in al zijn glorie het mooiste plekje op deze aardbol: Kalwala's Village. Het is een familiedorp. Van onze familie, om precies te zijn.

En is het de reis waard om hier te zijn? Wat een domme vraag. Nergens ten wereld vind je zulke mensen. Arm misschien, maar zuiver. In schitterende hutten onder prachtige, eeuwenoude bomen. Hoe de mensen bewegen. De kleur van de doorzichtige lucht. Zo, en zo alleen is bet leven bedoeld. En wat ze je ook vertellen over watervallen en safariparken, alleen hier, in dit dorp, vind je de ziel van Afrika. En elke keer vraag ik me af of ik het waard ben om hier te zijn.

Wij worden begroet. Natuurlijk het eerst door de vader van Dyness. Vader Kalwala heeft drie vrouwen en éénentwintig kinderen. En er is niemand die ik het meer gun dan hem. Hij kan nauwelijks nog lopen, maar hij is blij dat we er zijn. Wij huilen.

In Zimbabwe spugen wij druppels op een gloeiende plaat. In Zambia is die plaat al lang gesmolten, maar gelukkig kunnen wij er soms een emmer overheen gooien. Medicijnen, dekens, messen, lepels, potten, kleren en poedermelk. Sunday en Chileshe klimmen op het dak om bet eraf te halen.

Daarna is het tijd voor een record. Wij gaan met acht mensen in de auto op zoek naar Bana Aubrey. Die is opgenomen in het ziekenhuis van Chinsali. Onderweg passeren we een begrafenis. Verkeersongeluk, negen mensen overleden. In het ziekenhuis zitten de mensen in grote getale bij elkaar gepropt op de smerige binnenplaats. Onze Mikky gaat daar van hand tot hand. Wat een bijzondere baby. Dat zou best eens gevaarlijk kunnen zijn. Maar kan je een mens verbieden een kind vast te houden?

Bana Aubrey is hier niet meer. We vinden haar in de compound van Chinsahi. Totaal ontredderd. Haar zoontje huult de hele tijd om zijn vader. Haar andere kinderen zijn bij familie ondergebracht. Wij praten lang met haar. Zodra ze een paspoort heeft, kan ze bij ons komen wonen.

Op de terugweg, zijn we op zoek naar Bwembya. Een zus van Dyness, die vroeger ook bij ons heeft gewoond. Ze is nu getrouwd. Een familielid van haar man is gisteren van een vrachtwagen gevallen. Ze bezoekt de begrafenis. We nemen een zijweg. Maar na een aantal stoffige kilometers veranderen de geulen in echte ravijnen. We moeten de auto achterlaten. Hoe ver is het nog lopen? Vlakbij. Eventjes verderop. Paar minuten lopen. Een klein stukje, echt.

Na een uurtje komen we in het dorp. De vrouwen dragen felgekleurde chitambaha's als haarband om het voorhoofd. Een teken van rouw. Bembya is er niet. Wij worden uitgenodigd in een hut. Oppassen voor je hoofd bij het naar binnengaan. In het halfduister zie ik alleen een kleine mat. Voor de rest is de hut geheel leeg. We zitten op de grond. Na een lange stilte komt er een vrouw binnen en begint het rituele gesprek.

Mijn ogen dwalen over de lemen muren. En dan zie ik ze. In twee gaten, die speciaal daarvoor in de muur gemaakt zijn, bevinden zich twee half versleten tandenborstels. Een lichtgroene en een lichtblauwe. Alhoewel de kleuren bijna onherkenbaar zijn door het valse licht wat er op valt. Ze steken en allebei precies even ver uit en staan volmaakt evenwijdig. Zodat je kunt zien dat ze en met zorg in geplaatst zijn. Mooier dan een Picasso. Ik weet niet waarom, maar op dit moment weet ik zeker dat ik dit beeld nooit meer zal vergeten.

Als we weer terug bij de auto zijn, vraagt Kevin of de cassette recorder aan mag. Dat mag. Na de soukous volgt een Nederlands bandje: 'Het leed uit verre landen valt ons elke avond weer in zuurstokkleuren lastig op onverschillig welk net. En we wassen onze handen, en we poetsen onze tanden, we vergeten het gironummer en gaan naar bed. Maar als je je te rot voelt om in slaap te vallen, bonk dan met je hoofd tegen de muur. Er wordt geen mens door geholpen maar je ligt gegarandeerd binnen een uur buiten westen. Het rijke westen. Waar iedereen krijgt wat 'ie verdient. En medelijden is een luxe, die niets kost en toch je leven leuk versiert'

Terug in het dorp kom ik Jackson tegen. Een broertje van Dyness. Heeft ook bij ons gewoond. Hij is hier helemaal uit Chipata, waan hij nu werkt. Getrouwd? Ja. Kinderen? Hij heeft er twee gehad, maar die zijn allebei overleden voordat ze één jaar werden. Hij zegt het berustend.

Chileshe neemt ons daarna mee naar het achtenland. De reden van ons bezoek. Want ook in ons dorp dragen de vrouwen felgekleurde chitambalas. Knight Kalwala, de man van Bana Aubrey en de oudste broer van Dyness, is verleden week in bet dorp gestorven aan keelkanker. Hij was daarheen gebracht op een vrachtwagen. Voorn hij stierf wilde hij ons zo graag nog één keer zien. Hij was de liefste die ik ken. Wij hielden zielsveel van hem. Hoe hij dit dorp op de been hield. Hij wilde nog niet sterven. En nu zijn we te laat. Ik kan er niet meer tegen. En blijf alleen achter in de bush.

De volgende dag sta ik met slaperige ogen de achterbank in te delen. Sunday en Chileshe klimmen op het dak om onze lege koffer op het dak te binden. In bet dak verschijnen enkele deuken onder bet gewicht van bun voeten. So what, denk ik. In een auto moet je rijden, verder niets.

En medelijden is geen luxe, maar bet is een gevoel waar je iets mee kunt doen. Knight Kalwala wist waar hij voor werkte. Ik weet waar ik voor werk.

Weet jij het ook?

- van Kooten -

De logica van Zimbabwe - 4

Sakubona,

Het is vrijdag, het is het zestiende uur en ik wil net aan één van mijn ludieke anekdotes gaan beginnen als Mike Moyo zijn vinger op steekt. Ik kan het vingertje maar ternauwernood zien. Mike is wat klein uitgevallen en hij zit ergens op de achtste rij. Samen met Quabani, Sikulakihle en Nkosilamandla in een bank waar Enica Terpstra in haar uppie nog niet in zou passen. Tot overmaat van ramp zit hij precies achter Matoto. Alles aan Matoto is nogal fors, behalve zijn hersenpan. Tot nut toe is hij er nog niet in geslaagd zijn naam foutloos op het papier te krijgen. Maar ik herken het vingertje dat achter Matoto in de lucht zweeft. Yes, Mike? Of er in 'the Netherlands al veel scholen zijn die elektriciteit hebben?

En wat gebeurt er ondertussen zoal in die Netherlands op de pabo's? Swingt alles nog naar behoren? Krentenbrood met roomboter? Tosti's door de microfoon? Rijen voor het kopieerapparaat? Zienwijzen in tientallen plastic mappen? Dikke readers over godsdienst? En dunne oven gewone zaken? Te laat in de lessen? Op tijd in de aula? Vakoverstijgende activiteiten en een ludiek werkweekje hier en daar? En van die fraaie roosterwijzigingen? Hoe staat het met de dansweek? En stage, en koffie, en vergaderingen, en video's, en happen en viltstiften, en doelstellingen, en.....

Behalve die flapperige doelstellingen zou ik het bijna allemaal missen als ik daar de tijd voor had. Maar dat heb ik niet. Zo zout als nu heb ik het nog nooit meegemaakt.

Ondertussen begrijpen wij nu ook waarom ze mij liever hier hadden dan in Binga. Reorganisation, my friends. Wij hebben hier in deze township een school met ongeveer 1300 leerlingen en 13 objecten die wij hier in zeer optimistische buien aanduiden met 'classrooms. Met enig geduld en wat didactisch verantwoorde aanwijzingen kan de slimmere Pabo 4 student hier misschien na een dag of twee rekenwerk wel de conclusie uit trekken dat dat neerkomt op 100 leerlingen per lokaal. En dat past niet. Zelfs niet in Zimbabwe. Wij geven nu dus les in twee sessies. Vijftig leerlingen in één klas, dat is al heel wat comfortabeler, nietwaar? Form 1 & 3 hebben hun acht uur in de ochtend. En Form 2 & 4 hebben hun acht uurtjes in de middag.

En hoe werkt dat dan? Als volgt: Mijn snaakse collega's hebben de gewoonte om ongeveer een kwart van hun lessen over te slaan om het leven enigszins draagbaar te maken. En die leerlingen dan? No problem. Die zitten op zo'n moment gewoon in hun eentje optimistisch te wezen in hun optimistische 'classrooms'. Ze zijn allang blij dat ze op een school zitten nietwaar?

Maar de headmaster is ook slim, die geeft dan de leraren twee keer zoveel lessen op hun rooster, zodat er weer meer actie verwacht kan worden. Zodat onze snaken als antwoord de helft van hun lessen overslaan. Waarop de headmaster het aantal lessen maar ween uitbreidt. En de leraren als reactie

Wij snappen het nu wel. Dit prachtige systeem houdt alles in balans maar er passen geen stupide debielen in die echt proberen al hun lessen te geven. Zoals ondergetekende. Al moet ik mijn bed in de klas zetten en al moet ik ze alle 1300 tegelijkertijd les geven, wij slaan natuurlijk geen les over. We hebben een reputatie op te houden. Niet dan?

Dus geven wij lessen, maken de roosters, organiseren ouderdagen, maken de examens, stichten plotsklaps wat fraaie clubs, doen aan fundraising, kortom wij proberen de vastgelopen motor wat te kietelen. Reorganisation.

Terwijl ik een antwoord voor Mike verzin, flitst de afgelopen week als een bliksemschicht door mijn hersenkwab.

Het is maandag. 'Bingo', roept Vuzumuzi Siwela uit 3 Orange. Dat gaat hem vrij gemakkelijk af, want hij is van de Binga stam. We spelen Bingo met de hele school, want in deze laatste week van het schooljaar hebben de leraren er het bijltje mee gekapt. Of zoiets. Ze zitten met z'n allen de examens na te kijken in een object dat ik zelfs in mijn meest optimistische buien niet als 'staffroom' zou willen omschrijven. En daarom hou ik inderdaad de hele school bezig. Had ik ook mijn 350 examens maar niet in het weekend na moeten kijken. Dom, dom, dom, dom. Maar wel een geinig didactisch experiment van de eerste orde. Eerst kaarten maken. Gelukkig heb ik als voorbeeld het echte JUMBO Bingo spel van mijn kinderen bij de hand.

Vuzumuzi is uitzinnig van vreugde. Ai, ik beseft dat ik even niet aan de prijsuitreiking gedacht heb. Snel doorzoek ik m'n zwarte plastic koffertje (f 5,95 bij Blokken, aanrader!) en kom alleen een half potlood tegen, maar wel met stuf! Als ik het aan Vuzumuzi wil geven, aarzelt hij.. Wat krijgen we nou? Het is dan wel geen sportwagen met ingebouwde automatische vaatwasser zoals in de 123 quiz, maar het is toch heus nog wel een mooi potloodje. Dat blijkt Vuzumuzi ook te vinden. Ik had de aarzeling even verkeerd ingeschat. Hij denkt juist dat ik gek geworden ben om zo'n fraai schrijfinstrument weg te geven: "It is much too much." Als ik hem verzeker dat hij het echt mag hebben, wordt zijn glimlach nog breder. Dat dat nog bestaat in deze wereld, dat iemand oprecht gelukkig kan zijn met een potlood. Gelukkiger dan al die winnaars van gratis vakantie reizen met afstandbediening.

Even verderop zit Wonderboy Ndlovu uit 4White. Eén van de gelukkigen die met een echte kaart mocht spelen. Tot mijn verbazing zie ik dat hij alle nummertjes al lang bedekt had. Alleen het kleine JUMBO olifantje in het midden is nog zichtbaar. Ik vraag hem waarom hij geen 'Bingo' geroepen heeft. Hij had de spelregels toch wel begrepen? "Yes, sir, but I was waiting for the elephant to come" En hij wijst met zijn vinger naar het eenzame diertje op zijn kaart.

Voor de rest gebeurt hier teveel om op te noemen. Krentenbrood met roomboter? Tosti's door de microfoon? Nou, nee, niet bepaald. Enige tijd geleden was het hier mode om flauw te vallen tijdens de lessen. Van de honger. En heus niet omdat ze aan de lijn deden. Dan werden ze naar het ziekenhuis gebracht met de briljante diagnose dat ze meer moesten eten omdat ze ondervoed waren. Dat ze daar nou zelf nooit opgekomen waren! Maar hoe kom je hier dan aan eten.

Dikke readers over godsdienst? En dunne over gewone zaken? In de eerste les schreef ik mijn naam op het bord. Voordat ik bij de 'o' was had ik mijn krijtje al vier keer gebroken. De 'n' heb ik maar met m'n natte vinger gedaan. Wij schrijven hier alles op een bord waar enorme kraters in gapen die alleen dienst kunnen doen als cirkels tijdens de meetkunde lessen. 'Talk and chalk' heet dit perfecte leermodel. En de kinderen zitten dan met zijn achten om één boek. Gezellig, dat wel. En als het krijt op is? Dan is het krijt op. No problem. Take it easy.

Te laat in de lessen? Op tijd in de aula? Welke aula bedoelt u? Behalve onze dertien haveloze objecten hebben wij niets, niks, niente, nul komma noppes. Ludieke activiteiten? Wij doen ons best. Met mijn dramaclub in het weekend naar de villages geweest om voorstellingen te geven. Zelfde toneelstuk, maar elke keer een verrassing hoe het afloopt. Er staat geen letter op papier, want papier is schaars. Ze spelen alle variaties die in ze opkomen, en ze spelen schitterend, want ze doen gewoon zoals ze gewoon doen.

En video's ? No electricity! En doelflappen en viltstellingen? Gelukkig niet zeg. Gewoon een lekkere Afrikaanse townshipschool, sudderend in de zon. Mijn brilmontuur wordt soms letterlijk zo gloeiend heet dat ik hem niet meer op mijn neus kan houden. Heb ik opeens vijftig drielingen in de klas zitten. Mijn flitsende Kaunda-hemd is dan zo doorweekt dat het lijkt alsof ik net onder de douche vandaan kom. Op van die dagen dat je je maar beter niet buiten kunt vertonen omdat het boven de 45 graden wordt. Op van die dagen dat de kinderen elkaar met messen te lijf gaan. Dan krijgen ze de kolder in het hoofd.

Op dinsdag loop ik de heuvel af naar "Sinemani Shopping Centre". Een ietwat vreemde naam voor het haveloze blauwe gebouwtje waar ik een zak sadza ga kopen. De eerste regens zijn net gevallen. De hele wereld ruikt naar fris. Zoals je dat alleen in Afrika kan ruiken. Vrouwen in gekleunde chitenge's lopen met hun baby's op hun rug en met hun brandhout in een bundel op het hoofd. Kleine kinderen hollen achten rollende autobanden aan. Sommigen lopen in een perfect evenwicht met een pot op het hoofd. Het stof is weg, de zon niet. Vandaag draag ik een T-shirt met vreemd opschrift. Aan de voorkant staat: "BLA, BLA, AFRICA" En op de achterkant in zwarte (!) letters: "BART CHRIS KARIN". Een cadeautje van Bart, Chris en Karin, hoe raad je het zo! Everjoy Sibanda haalt mij in. En hij wil nu eindelijk wel eens weten wat het werkwoord 'to chris' betekent: "I know that Bart chris Karin, but does Karin also chris Bart?" Ik zou het echt niet weten, Ik zal het ze eens vragen.

Het is woensdagmiddag, half vijf. De zon boort zich in mijn hersenpan. Ik zit achter mijn tafeltje voor de school. Open dag voor de ouders, dat leek me wel een leuk idee. Daarom mag ik nu al die ouders de lokalen wijzen waar ze getroost kunnen worden omtrent hun kroost. “En hoe heet uw zoon?” “Mtokozihi Mthombeni” “Dat klinkt alvast opwekkend, welke klas?” “Two purple” Jammer, die bestaat niet. We hebben alleen yellow, orange, red, white, green, blue en pink in de aanbieding. Maar na enig zoeken tussen de regenboog wordt Mthokozisi opgesnord. In Four red. Valt dat even mee.

Die namen hier, dat is een kunst apart. Het Ndebele is een klik-taal. Niet dat ze elkaar verraden, maar dat ze klikgeluiden maken. In vier soorten en vele variaties. Onbegonnen werk, maar leuk voor de sfeer in de klas als ik m'n mond in allerlei krampachtige houdingen trek, en mijn keel in de knoop raakt. En zij maar lachen. Want zij zijn geoefend. Drie klikken in één woord. No problem. En als het moet zingen ze er ook nog bij. Tijdens het volkslied bijvoorbeeld. Op maandagmorgen, “Nkosi Sikelela” in klikversie met dertienhonderd man. Zeer geslaagd.

Komt de volgende bezorgde moeder het terrein al opzeilen. In welke klas haar dochter zit. Ai, dat weet ze niet. Dat wordt weer zoeken. Hoe haar dochter heet? De vrouw denkt na, denkt nog eens na, en ik zie dat ze begint te blozen. Figuurlijk gesproken natuurlijk. De naam van haar dochter is haar even ontschoten! Kan gebeuren, nietwaar. Ook al omdat minstens de helft van onze kiddo's niet de achternaam van hun ouders heeft. Hoe ze haar best ook doet, geen naam. Alleen dat ze een echte 'black beauty' is. Nee, dat helpt! Alsof die andere 1299 niet zwart zijn.

En het gekke is dat ik me het nog goed kan voorstellen ook. Het valt niet mee als je dag in dag uit voor een stuk of achttien van die koters moet zorgen. Dan wil je wel eens een naam vergeten, nietwaar? De leraren kampen met hetzelfde euvel. Die noemen iedereen dan maar 'iwe'. Zoiets als 'klojo'.

Als ik mij door de overvolle township naar huis begeef, zie ik vanuit de verte de kinderen uit de buurt. Die spelen altijd buiten, want binnen past het niet. In één van mijn geinige opwellingen had ik de glijbaan van Kevin ingepakt en meegenomen. Dat stellen ze wel op prijs hier. Ze staan er nu met zijn tweeëntwintigen op, terwijl de handleiding vermeldt dat er slechts één tegelijk van onder de vier jaar op mag. Onder grote hilariteit buigt het beestje door en de ladder knapt vervolgens in twee stukken. Knap gedaan, zeg. De glijbaan is opeens ook geschikt voor kleine peuters. Hij is half zo hoog. Interessante vraag: Is hij nu ook half zo steil?

Een vraag die een aantal van mijn form four-students in een handomdraai goed zouden kunnen beantwoorden. Een vergelijking in $\tan(x)$ en hupsaké. Ik zie het de gemiddelde PABO-student nog niet uit z'n mouw schudden. En dat is dus het grootste wonder: Dat sommige van die vlerken hier zo vanuit de bush op deze school gedumpt worden. De bush, waar ze voornamelijk op de koeien gelet hebben. In het begin weten ze nog niet eens wat een breuk is. En dat ze dan binnen vier jaar de meest ingewikkelde integralen, matrices, en trigonometrische formules begrijpen. Het is onvoorstelbaar. Ik heb daar een grenzeloze bewondering voor.

Aangezien wij hier maar één soort middelbare school hebben waar iedereen toegelaten moet worden, zitten deze potentiële Einsteins in dezelfde klas als de zorgbreedtekinderen. En een paar daarvan zijn ontroerend en goddelijk dom. Een soort naïeve domheid die je in Nederland eigenlijk alleen nog maar aantreft in discofrequenterende meisjes, wiens hoogste doel in het leven is “om er goed uit te zien en leuke dingen te doen”

Matoto antwoordt op elke open vraag met een letter. Hij heeft op zijn lagere school altijd Multiple Choice gehad. Maar in de schooltuinen schijnt hij een expert te zijn. Zo heeft elk mens zijn waarde.

Ondertussen schuift Mikky Mutinta op een vreemdsoortige manier om de gebroken glijbaan heen. Elf maanden is het ventje nu, en hij kan nog niet fietsen! Op zijn kontje schuift hij over het zand. Patricia Mwamba loopt er moederlijk achteraan. En Kevin Kampamba is natuurlijk in zijn zeven sloten. Die geniet. Op school heeft hij helaas geen stoel. Hij staat de hele dag. Wat een kracht zal het ventje ontwikkelen. Gisteren had hij weer onder de tafel gezeten. Hij krijgt buiten les en als het begint te regenen, gaat iedereen onder de tafel. Gezellige lessen lijken me dat.

Nu eerst maar even de test van 4 Blue nakijken. Op het stencil (uit Nederland meegebracht) stond een driehoek waarvan de schuine lijn uit 103 kleine puntjes bestond. Dat was zeker met een matrixprinter gebeurd. Hlekisani had een keurig driehoekje met zijn liniaal getekend, met de goede cosinus erin. Prima deluxe, twaalf punten. Meen dan de helft van de klas had geen liniaal en ook geen flauwe notie waar de opgave over ging, maar had wel de driehoek uiterst nauwkeurig nagetekend. Niet met 102, of met 104, nee met diezelfde 103 puntjes! Ik heb ze persoonlijk nageteld. Wat een trouwe toewijding! En wie ben ik dat ik deze bovenmenselijke inspanning niet zou belonen? Ook twaalf punten, toch?

Het is donderdagavond. De zon gaat onder. De arenden vliegen over de Zambezi. Mooier dan dat kan het niet.

Ik schrik op uit mijn overpeinzingen. Tijd voor een antwoord: “Nou, Mike, van elektriciteit heb ik niet zo veel verstand” De meesten hebben geeneens potloodstompjes om mee te schrijven. Om elk stuk papier wordt een veldslag geleverd. We vegen het bord met proppen papier en het ene geschiedenisboek wordt integraal overgeschreven van het bord. En dan zal ik ze gaan vertellen dat in “the Netherlands” de scholen volgepropt zitten met camera's, video's, kleuren-tv's, computers en elektronische orgeltjes? Dank je de koekkoek. Want wat moet ik dan zeggen als ze vragen waarom dat zo is? Dat de wereld nou eenmaal zo in elkaar zit? Dat je arm bent als je aan de ene kant geboren wordt, en rijk aan de andere? En dat daar niks aan te doen is?

Kom even, zeg. Dat geloof je toch zeker zelf ook niet. Natuurlijk is daar wat aan te doen, Als je dat echt wil. Gelukkig zijn wij aan deze kant. En aan deze kant zijn wij gelukkig.

- van Kooten -

De logica van Zimbabwe - 5

Sakubona,

'Onderwijs veronderstelt de gave van doceren. Om te kunnen doceren is kennis nodig. Kennis is waarheid. De waarheid is overal eender. Dus het onderwijs moet overal eender zijn.' Uitspraak van een Amerikaanse professor. Waarmee maar weer eens bewezen is dat in Amerika elke debiel professor kan worden.

Het is nog vroeg. Maandagmorgen halfzeven. Zoals gewoonlijk ben ik de eerste in de staffroom. Peinzend staar ik naar mijn prachtig gekleurde roosterbord. Achtentwintig klassen keer veertig uur. Ruim elfhonderd kaartjes levert dat op. Die prachtig aan hun spijkertjes hangen, maar die weer helemaal door elkaar moeten. Zoals elke week. De nieuwe Arts and Craft-teacher wil bij nader inzien toch maar liever niet in de bush werken. Slecht voor zijn gezondheid, die hitte, Dus gaat Pessanai, één van onze jonge student-teachers, van Religious Education naar de Arts-department. Kan die mooi met een paar lessen History combineren. Hij studeert eigenlijk voor Commerce, maar je kan niet op elke hagedis zout leggen, nietwaar?

Jerry komt binnen, terwijl ik vliegensvlug de kaartjes over het bord laat springen. Hij ziet er wat moedeloos uit. Hij heeft zojuist vernomen dat de dames Mugomeza en Ntini op zwangerschapsverlof gaan. Volgens hem moeten alle vrouwen die bij het onderwijs willen verplicht gecastreerd worden. 'Nee, Jerry', zeg ik. "Helemaal fout, steriliseren, heet dat, alle vrouwen zouden gesteriliseerd moeten worden"

Hoe dan ook, wij kunnen het wel vinden. Jerry is de deputy, getrouwd met een Zimbabweaanse en zelf genaturaliseerd. En aangezien hij als enige Zimbabweaan die ik ken geen kinderen heeft misschien ook wel gesteriliseerd; wie zal het zeggen? Hij komt uit Australië en zijn moeder is een aboriginal. Het geeft hem een intrigerend uiterlijk. Hij heeft een laconieke stijl, maar kom niet aan 'zijn' studenten, dan wordt 'ie pissig. En terecht. Wij kunnen het wel vinden, zei ik toch al.

Ik laat hem de uitnodiging voor de lerarenweek in Gweru zien. Of we een Zimbabweaanse collega mee willen brengen. Dat lijkt hem wel wat, Gratis eten en drinken, nooit weg. Alleen moet hij tegenwoordig voor headmaster spelen, want Matsheza ligt in het ziekenhuis in Bulawayo. Ernstig ziek. Jammer. Dan nemen we Ba Haweza wel mee. Altijd in voor een uitje en lang, zeer lang van stof. En dat is nooit weg op zo'n conferentie, nietwaar? Hij vertelt complete novellen waarvan je denkt dat ze onontwaaarbaar zijn. Tot op het moment dat de zeven verhaallijnen toch nog bij elkaar komen en voor een grandioze afsluiting zorgen. Tenminste als het bier goed gesmaakt heeft.

Ba Haweza geeft engels aan de form fours, En hij wil naar eigen zeggen zelfmoord plegen. De examenresultaten worden namelijk vandaag bekend gemaakt. Voor engels blijken we een prachtig record neergezet te hebben. Drie procent van de leerlingen is geslaagd. Haweza barst bijna in huilen uit en met zijn hand op zijn hart verklaart hij dat hij er niks van kan begrijpen. Wij begrijpen het daarentegen des te beter. De beminnelijke man is het afgelopen jaar op school gesignaleerd met een regelmaat die doet denken aan de frequentie waarmee Coen Moulijn doelpunten scoorde in zijn goede dagen. Kortom een keer of één a twee per jaar. En waarom doet de even beminnelijke Matsheza daar dan niets aan? Omdat die een paar honderd dollar van hem heeft geleend. Simpel toch?

Desondanks kan ik ook met Ba Haweza best goed opschieten. Dat is toch een hardnekkig misverstand. Dat ik er zelf aardig aan trek, wil nog niet zeggen dat ik de mensen die het heel rustig aan doen niet zou mogen. Zo heb ik mij zelf nooit van drugs bediend, maar wielrenners die graag allerlei pillen slikken, krijgen subiet mijn zegen, als ze daar gelukkig van worden. En hoewel ik zelf nooit iets gestolen heb, zit ik er helemaal niet mee als men mij iets op slinkse wijze ontfutselt. Herverdeling, heet dat. Als je hier bepaalde mensen voor het eten uitnodigt, denken ze dat het bestek daar ook bij inbegrepen is. So what? Het gereedschap verlaat het pand sneller dan het geïmporteerd kan worden. Hoef ik weer minder klussen te doen. Iemand is nu dolgelukkig met mijn blauwe walkman. De batterijen waren toch al bijna op. En we raken gelukkig ook al aardig door die rotzooi heen die Kevin aanduidt met 'speelgoed'. Gaat goed zo.

Langzaam, anders kom je nu al met zweetplekken onder de oksels binnen, loop ik naar two blue. Die staan buiten hun lokaal opgewonden te wijzen. Naar een slang, blijkt het, die zich in het ochtendzonnetje aan het koesteren is. Wij bekogelen hem. Ach, hoor ik onze natuurfanaten al roepen. Maar hebben die wel eens iemand zien sterven aan een slangenbeet? Wij wel, vandaar. Met mijn passerpunt voer ik het beest af, Zielig natuurlijk, maar noodzakelijk. Redt de zeehond, de scharrelkippen, de feministen en de paarse boterbloemen. Mooi werk. Alleen kies ik voor de kinderen van Afrika. Mag dat ook?

Two blue nestelt zich in twaalf banken. Ze zijn met meer dan vijftig. Optimaal gebruik van de aanwezige middelen. "How are you, two blue?" "Fine sir, how are you?" "I'm feeling good too, two blue" De vaste begroetingstaferelen. Eén van de weinige zekerheden in mijn voor de rest zo chaotische bestaan. Elke klas zijn eigen begroeting: I'm not too bad, two red. I'm quite all-right, two white. I'm feeling a bit mellow, two yellow. Suggesties voor two orange zijn welkom.

De tijd is kort en het programma vol met onbegrijpelijke onderwerpen. Statistiek is het vandaag. In het boek hebben ze het over schoenmaten. Er zijn maar weinig studenten die een boek hebben, en iedereen loopt in Chinotimba altijd op blote voeten. Ander voorbeeld dus. We doen een onderzoek naar het aantal broertjes en zusjes. "Same father, same mother" beantwoord ik de eerste vraag al voor die gesteld is. Arie kent zijn sweet potatoes. De tweede vraag is wat pijnlijker. "Death or alive?" "Iedereen", zeg ik.

De modus blijkt acht te zijn en het gemiddelde ligt op 7,3 kinderen per gezin. De stemming zit er bij mij gelijk goed in. Dat is weer eens wat anders dan op je achtendertigste nadenken of je al 'aan een kind toe bent', Of dat je toch nog liever een paar jaar 'van je vrijheid wil genieten'. Moet je vooral doen. Kan je gelijk oma van je eigen kind worden. Spaart weer een generatie uit. Mukubayabo is topscorer. Hij heeft zestien broers en zussen. Dezelfde vader, dezelfde moeder. Er is nog hoop. Hijzelf begrijpt dan wel niks van mijn berekeningen, maar de familie heeft nog zestien ijzers in het vuur. In Nederland vertel ik er dan bij dat dit geen goede afspiegeling is van het landelijk gemiddeld aantal kinderen per gezin. Omdat je zo de kinderloze gezinnen overslaat. Hoef je je hier niet druk over te maken, Een kinderloos gezin? Bestaat dat dan? Iedereen kent maar één voorbeeld: Jerry.

Het is gezellig in de klas. We gaan een 'pie-chart' maken. De naam alleen al; zoiets als een 'taartdiagram'. Omdat het op een 'pie' lijkt. Niemand die ooit zoiets gezien, laat staan gegeten, heeft. Zelfs Pies Kaneymba kijkt verbaasd. Maar het staat in de syllabus. Met voile energie ga ik er tegen aan. De studenten mogen hun favoriete groente kiezen: cabbage, rape or beans. Om half acht in de morgen. En daar maken we een cirkeldiagram van. De passerpunt blijft spontaan in het bord steken. Met een schoenveter als straal gaat het ook. Optimaal gebruik. De kool komt er bekaaid van af.

Tijd om mijzelf even wakker te houden. Vroeger als ik huilde zei mijn moeder dat dat over ging als ik groot zou zijn. En wanneer was ik dan groot? Als ik niet meer zou huilen. Met een serieus gezicht deel ik mee dat ik blij ben dat ik niet van kool hou, want anders zou ik zo vaak kool eten, en daar heb ik zo'n hekel aan. Leuk toch? Kwestie van niveaus. Mijn vrienden kennen mijn ironie. Mijn Nederlandse studenten gaan dan roepen dat er iets niet klopt; nee, je meent het? Maar hier gelooft two blue gewoon dat het waar is. Ja, daar zit wat in, ze zijn er zeker van. Wat een vertrouwen.

Ze proberen hun cirkeltje met de hand te tekenen. Voor de prijs van een passer kun je namelijk een zak sadza kopen. Dat lijkt me niet echt een moeilijke keuze als je honger hebt. Moses tekent iets wat op een sigaar lijkt. In zijn engelse schrift, want zijn wiskundeschrift is al maanden geleden vol geraakt. En de engelse leraar is tot nu toe niet verder gekomen dat twee opdrachten.

Als ik voor hem een fraai cirkeltje teken, lees ik de laatste zin van zijn opstel: "*I am thinking of you like a nightmare singing. You know nothing grows in the desert; but our friendship will grow in The Northern Sahara*". Mooi hè, zegt Moses, heeft mijn vader overgeschreven uit een boek. Prachtig, beaam ik, vooral die Northern Sahara. Zulke zinnen vergeet ik nooit meer. Mijn dag was al goed, maar is nu nog beter.

In de pauze loop ik tegen Sithole op, met wie ik samen 'the maths department' aan de gang hou. Wij praten over van alles. Heerlijke gesprekken zijn dat. En zo vlotjes. Sithole is de enige Zimbabweaan waarvan ik namelijk geen woord kan verstaan. Een soort mengeling van Shona, Ndebele, en een Amerikaans accent door zijn neus. Wij zijn het altijd eens.

Dit genot is wederkerig. Ik probeer hem duidelijk te maken dat Mrs Ndlovu verleden week geen wiskunde aan 3 yellow gegeven had, omdat ze dacht dat ze aan 3 orange les moest geven. Nu heb ik zelf 3 orange en ik moet bekennen dat ik haar in die week niet gezien heb op de wiskunde-uurtjes. Les op afstand waarschijnlijk. Misschien maar beter ook, want Mrs Ndlovu tekent rustig driehoeken met vier hoeken op het bord. Knap toch? Sithole schudt op de momenten dat hij zou moeten knikken. Gelukkig heb je bij wiskunde maar weinig taal nodig.

De science leraren zitten er wat uitgeblust bij in de staffroom. Hebben ze mij pas ook weer voor gevraagd. Ik wil alles doen op een school, maar ik geef alleen les in een vak waar ik zelf in geloof. En er is maar één vak waarin ik geloof. Kinderen komen naar een school om te leren denken. Al het andere is versiering en flauwekul. Leren denken, dat doe je bij wiskunde. Versiering doe je bij Arts and Craft en de rest is flauwekul. Niemand wil feiten leren. De wereld verandert, de feiten ook. En wat nu een feit is, is morgen een vraag. Je moet over die veranderingen nadenken.

Een taal moet je spreken, Leraren torsen zwoegend hun grammatica boeken onder hun arm. De Bemba's kennen hun eigen grammatica niet eens, die is ook nooit opgeschreven. Maar ik zou niet durven beweren dat ze hun taal slecht spreken, Voco, vocas, vocat, vocamus, vocatis, vocant. Dat is alles wat ik mij van zes jaar Latijn kan herinneren.

Elke geschiedenisleraar kan je altijd precies vertellen waarom de vorige oorlog in dat jaar, op die dag en op dat uur wel moest beginnen. Moet je hem eens vragen wanneer de volgende gaat uitbreken. Dat is andere koek.

En dan het toppunt: Science. De ene elektrische schakeling na de andere wordt op het bord gekalkt. De elektronen gaan van links naar rechts en daarom zeggen we dat de stroom van rechts naar links gaat. Juist.

De school wacht al sinds haar opening op die elektronen. Kernfusies, botsende karretjes, nucleaire krachtcentrales, slingerende pendules en redox reacties. Wat geweldig interessant als je daar met een lege maag midden in de bush naar moet luisteren. Als je wilt weten hoe een waterstofbom werkt, zijn er twee mogelijkheden. Je zoekt het op, of je gaat naar de dokter om je te laten behandelen. Maar geen van de twee zal veel helpen. Gelukkig zijn er hier maar heel weinig mensen die willen weten hoe een waterstofbom werkt. Ze denken liever na.

De laatste uurtjes. Mijn voetzolen branden. Ik ratel, gooi met stukjes krijt en ik lach. Maar ik geef toe, ik ben moe. Ik word ouder, het is heet en ik zweet. Afzien in de tropen. Zo hoort het ook. Heb je het gevoel dat je werkt. Thuisgekomen leg ik één been over de leuning van de bank. Zo zat mijn opa ook altijd. Kranig en lenig zwaaiend met dat beentje. Op het einde dacht hij dat alle glimmende stuivers van goud waren, de schat. Zal ik ook nog wel meemaken.

De volgende dag ben ik 's middags helemaal uitgeteld. Sinds kort ben ik sportsmaster van onze sessie. Foutje. Vandaag blijkt dat wel heel duidelijk. Het is sportdag. Hoe hou je meer dan duizend leerlingen die rennen, springen, werpen en flauwvallen op een zelf geïmproviseerd aangelegd stoffig sportveld in de gaten? Ik doe mijn best. Mr. Mtenje trekt bij het hink-stap-springen nog een tweede streep. Daar mag je bij de eerste hink niet overheen. Een geinige interpretatie van de spelregels, dat wel. Mr. Musekiwa verbiedt bij het hoogspringen alle schuine aanlopen. Miss Kunene laat iedereen op de tweehonderd meter op één rechte lijn starten. De jongen in de binnenbaan vindt het niet erg. Mr. Marumisa denkt dat je bij een estafette doodstil moet blijven staan totdat je je stokje in je handen hebt. Ach, als het maar leuk is. En dat is het. Met vooruitziende blik heb ik mijn koelbox meegebracht. Iedereen die van zijn stokje gaat, krijgt meteen een berg ijswater over zich heen. Een wondermiddel. De laatste flauwvallers hebben pech, het water is op.

Als ik uitgewrongen naar huis rij, heb ik collega Machiza en mijn sportscaptain Bigboy in de auto. Eerst moet ik nog even langs het postkantoor. Als ik weer instap, is het deksel van de koelbox. Ze hebben wat water gedronken, dat vind ik toch niet erg zeker? Water?, water?, dat was toch al op? Blijken ze mijn zes koelementen opgedronken te hebben.

's Avonds gaan we op visite bij Viola, een vriendin van Dyness die in het nieuwe ziekenhuis werkt. Een vlotte jongedame. In haar piepkleine huiskamertje is het wringen geblazen. Zoals alle Zimbabweanen heeft ook zij haar kamentje vol gezet met bank, heel veel bank. In een stijl die in Nederland heel populair was tijdens de 80-jarige oorlog. De thee smaakt er niet minder om. Gezet op een houtvuurtje. Daarna gaan we stiekem het ziekenhuis bezichtigen; het is nog niet officieel geopend. Het blijkt een architectonisch wonder. Het mortuarium is aan de keuken vast gebouwd.

Het ziekenhuis is net op tijd klaar. In oktober komen hier de deelnemers van de Commonwealth Conference op visite. Inclusief the queen herself. Het bezoek moet natuurlijk een goede indruk krijgen. In Vic Falls wordt het vliegveld uitgebreid, en wordt een nieuw hotel voor ze gebouwd. Alles voor de conference. En ze gaan dan ook het ziekenhuisje bekijken. Edoch, er is een klein probleempje, de route ernaar toe leidt door Chinotimba, onze ludieke Afrikaanse township. Die route wordt opgelapt. De weg wordt misschien geasfalteerd. En de huisjes die in het zicht staan worden fleurig opgeverfd. Alles voor de conference. Maar alleen de huisjes die in het zicht staan. En de krotten moeten weg. En waar moeten de bewoners dan naar toe? Zou wel leuk zijn om dat aan de queen herself te vragen.

De volgende dag ga ik even bij het schoolkoor langs. Die repeteren in house no 4098. Even zoeken dus. Ze zijn met zijn zessen en ik zal ze met mijn cassetterecorder op een gevoelig bandje vastleggen. Ze hebben geen halve maatregelen genomen. Bij hen staat de hoeveelheid bank buiten in het voortuintje. Anders passen we niet in de kamer.

Als ik daarna naar huis rij en van de ene dust road de andere opdraai, rij ik opeens tussen twee legerjeeps in. Vol met zwaarbewapende soldaten. Ik bevind mij in de uitgebreide optocht van president Mugabe die het ziekenhuis komt openen. Een paar auto's verderop zie ik zijn zwarte limousine. Ik zwaai maar eens vriendelijk naar de soldaten. Ze glimlachen terug. Goed zo, voor hetzelfde geld schieten ze je voor je raap.

Dyness heeft zich - als echte Afrikaanse - nooit afgevraagd of ze wel aan kinderen toe was. Haar buik belemmert het uitzicht op haar welgevormde voeten. En aangezien ze van nature nogal tener gebouwd is, kan dat maar één ding betekenen. Leuk voor Mikky ook. Kunnen ze dadelijk samen met kleren en al in bad stappen. Of zich verstoppen in de rioolbuis langs de weg, die naast ons huis loopt.

Aangezien die van ons er meestal niet zo spontaan uitfloepen en voor de nodige complicaties zorgen, gaan we in de vakantie naar Harare voor onderzoek. Onze tactiek is weer gewijzigd. Dit keer heb ik de achtenbank verwijzend. Op die plaats hebben we onze bagage gestouwd. De slaapzakken daarbovenop. En tot slot schuiven wij Patricia en Kevin als twee zoete broodjes tussen die slaapzakken en het dak. Prima.

Na zo'n 450 kilometer sta ik stil. En mijn auto ook. Vijf kilometer voor het eerste benzinestation van Bulawayo. Alweer zo'n foutje in de berekening. Ik was vergeten dat ik de buitenspiegel verzet had. No problem. Een mooie kans om het Zimbabweaanse 'lift-gebeuren' te onderzoeken. Lijkt me een uiterst geschikt onderwerp voor een sociologisch proefschrift. Anderhalf uur later kennen wij het resultaat: Zwart neemt mij mee, blank niet, heeft zeker met mijn uiterlijk en mijn manier van voortbewegen te maken. Alleen van buiten ben ik wit.

Helaas zijn er op de terugweg alleen maar blanke bestuurders te bekennen. Witte boeren, die zonder uitzondering allemaal een raar armgebaar maken, dat ze na een paar kilometer de afslag naar Nyamandhlovu zullen nemen. Heel fijn. Daar staat mijn wagen. Ach, zo'n wandeling door de Afrikaanse natuur heeft ook zijn charmes. Ik kan ze nu even niet verzinnen, maar ze zijn er vast wel. Denk ik, terwijl mijn arm lam wordt van de jerrycan en mijn zweet op het gesmolten asfalt druppelt.

Verder gaat het. Wij worstelen ons door kuddes geiten en koeien. En door een koddige wegomlegging met 341 verkeersdrempels. Mikky ziet dat niet zo zitten, hij kotst Dyness herhaaldelijk onder. Het ventje is ziek, en niet zo weinig ook. We bereiken Harare pas in het pikkedonker. Waar we hartelijk ontvangen worden door Gerben en Mirjam. We vallen met onze neus in de boter. De riolering raakt verstopt en moet opengebroken worden. De tank van de geiser loopt oven. Het water loopt van bovenaf met straaltjes de badkamer en de wc in. De lamp explodeert spontaan in duizend stukjes. Kortsluiting. De badkamerdeur valt in het slot. Eerst proberen wij die nog met subtiele middelen open te krijgen. Maar om half twee 's nachts sta ik met een black en dekker van supersonische afmetingen op het weerloze hout in te boren. Met resultaat, dat wel, Zo blijf je tenminste bezig. Go where the action is.

Zes king-size glazen vol met water. Die moet Dyness opdrinken voordat er van enig soort echo sprake kan zijn. Na het tweede glas zit ze al proppievol. De lieve zuster komt vragen of ze niet liever water uit de ijskast wil. Graag. Even later komt ze met een nieuwe kan aanzetten die weer tot aan het randje gevuld is. Weer zes glazen, die eerste twee tellen niet meer. Even later vertelt de dokter dat de baby waarschijnlijk dit jaar wel geboren zal worden. Je meent het? Ja, hij meent het, veel wijzer word ik er niet van.

Tijd om ons in de drukte van Harare te storten. Overal waar ik parkeer, gaat het alarm van de aangrenzende auto direct loeien. Zonder opzet. Wij zijn immers lammeren. Trouwens, er is geen hond die erop reageert. Bij de tante van Ruth worden we gastvrij onthaald. Aunty White, heet ze, maar ze is wel degelijk zwart. Alleen haar hondje is wat minder gastvrij. Een kleine kuitenhapper. En zo dronken als een ton. Iedereen voert hem bier. Eén van die aanwezige dames gaat gekleed in dezelfde stof, lichtblauw met een geel Afrikaans motief, die wij voor onze ramen hebben hangen. In gedachten zie ik bij onze thuiskomst al een groot gat in onze gordijnen.

Na Harare is het de beurt aan Gwenu voor de lerarenweek. Bij aankomst worden wij verwelkomd door miljarden mieren die hier over het grind lopen. En door Jenny, die toch gekomen is. Een beetje aangeschoten, hij was iets te vroeg, vandaar. Tijdens de voorstellingsronde verklaart hij hier te zijn om een geschikte huwelijkskandidaat voor zijn Zimbabweaanse schoonzus te zoeken. Jerry is van binnen blijkbaar net zo Afrikaans als ik.

En daarom kunnen wij het soms ook niet zo volgen. Als het over AIDS gaat bijvoorbeeld. De Nederlanders hier denken dat het wel beter zal gaan als je maar goede medische voorlichting geeft. Maar zo gaat het in Afrika niet. Wij laten even onze expert - Dyness - aan het woord. In de traditionele samenleving wordt ziekte gezien als het gevolg van een gestoord sociaal evenwicht. Een westerse medische behandeling kan dan wel nodig zijn, maar is niet voldoende. De witchdoctor wordt geraadpleegd om de bovennatuurlijke oorzaak van de ziekte vast te stellen. En de behandeling ervan. Als je uit een boom valt en je breekt je been, dan is er een reden dat je uit die boom valt. En aan die reden moet ook wat gedaan worden.

En als het over huursubsidies gaat voor de mensen die in de grote stad wonen. Een soort bijstandsregeling noemen ze dat. Leuke bijstand is dat als je daar je zwembad en je tennisbaan en je basketbalveld en je tuingalerij en je vijfde toilet en je personeel en je personeelshuisjes van betaalt. Kunnen die mensen ook niet gewoon in een township gaan wonen? En sommige van die villabewoners klagen dat ze als gezin minder gaan verdienen als de vrouw ook gaat werken. Krijgen ze minder huursubsidie. O, denk ik dan, zijn we hier om te verdienen? Heb ik het toch verkeerd begrepen. Ga dan gratis werken, kan je en ook niet op achteruit gaan.

Gelukkig woont de overgrote meerderheid in de townships en op het platteland. En dat zijn leuke apen. Gezellig wordt het. Vooral ook vanwege de Zimbabweaanse collega's. En nog gezelliger blijkt het op de bonte avond. Waar Gerben en ik een schelmse persiflage geven van het Zimbabweaanse nieuwsbulletin. Schudden met de buiken. Hoe? Ja, dan had je maar ontwikkelingswerker moeten worden. Kan nog steeds trouwens. Word je misschien ook ooit nog een leuke aap (m/v).

En ondertussen willen wij geen kwaad woord horen over al die geinponems die zich hier in 'the rurals' uit de naad wenken. Want al mislukt er dan misschien af en toe wel eens wat, ze proberen het tenminste. Wij doen ons best. Zoals mijn cassettebandje het zo mooi formuleert op de terugweg:

*Al die mensen die zo graag een ander helpen zijn er zelf het ergst aan toe
Zeggen mensen die zelf geen stap verder komen dan toekijken hoe
Hoe het leed in tegenlicht de televisiequiz een ogenblik verdringt
Daarna wordt de kijker weer gekieteld, verstrooid en verminkt.*

Als we thuiskomen zijn de gordijnen nog intact. Maar de eeuwenoude bomen uit mijn tuintje zijn geveld. Het pad moest een halve meter breder. Alles voor de conference. De volgende dag op school deelt iemand met één oog duizend bijbels uit. Terwijl zijn vrouw het filmt met een reusachtige camera. Ik laat mij verleiden om er eentje te proberen. Niet te eten.

's Avonds zit ik uitgeblust achter een stapel schriften. Moe en voldaan, heet dat. Omdat je ergens in gelooft. Want als je denkt dat lesgeven een beroep is, begin er dan maar nooit aan. Lesgeven is een overtuiging. Iedereen is anders, en iedereen heeft alleen zijn eigen waarheid. Dus het onderwijs is overal anders. Geeft niks. Zolang je maar alles geeft wat je hebt. Elke dag. Je hele leven.

Waarmee weer bewezen is dat men mij in ieder geval nooit tot professor zal benoemen. En denk jij dat ik daarmee zit?

- van Kooten -

Sakubona,

Er zijn van die dagen die je beter over kan slaan. Op zo'n dag draait de wereld en wij draaien mee, omdat wij stilstaan. En op deze dag begrijp ik dat het verdriet van kinderen besmettelijk is. Patricia is heel stil. Kevin niet. Hij heeft het over zijn opa's: "Eerst had ik er drie en nu nog maar één."

Op 4 juni 1991 is de vader van Dyness - Lazarous Mwenya Kalwala - in zijn dorp overleden. Kangwa, de jongste zus, komt het ons vertellen. Omdat een telegram misschien wel heel onverwacht zou zijn gekomen. Dyness is immers hoogzwanger. Lief bedoeld, maar ondertussen zijn we anderhalve week verder. Want reizen met openbaar vervoer in Zambia is wat anders dan een retourtje Hoek van Holland. You can't hurry Africa.

Wij pakken diezelfde avond nog en vertrekken de volgende ochtend. Zonder kinderen, die vertrouwen wij aan Kangwa toe. Mikky slaapt gelukkig nog. Op de grond staat zijn bord en een kopje met water. In zijn mondhoek hangt nog een druppel melk. En zijn mondje staat half open. Alsof hij elk moment een tepel verwacht. Die hij trouwens nooit krijgt. Maar waar hij wel altijd met zijn handje aan trekt als hij uit de fles drinkt. Hoe weet iemand die anderhalf is dat melk en tepel bij elkaar horen? Veel biologieboeken gelezen?

Voordat de douanebeambte over de beruchte bankgarantie voor de auto kan beginnen, duw ik hem mijn 'exemption letter' onder de neus. Vorige maand in Harare gehaald. Hij is even uit het lood geslagen, maar geen nood, de douane zou de douane niet zijn als er niet iets nieuws verzonnen kan worden. Dit keer wil hij graag een politie-clearance van de auto zien. Leuk. En de politie geeft die pas na twee uur 's middags af. Nog leuker, Wat dat betreft is het overal op de wereld hetzelfde. Als je als klein ventje graag vlinders met spelden doodstak, wormen doormidden sneed, en bij spinnen de poten uittrok, dan ga je later bij de politie of de douane. Zodat je van je hobby je beroep kan maken. Treiteren.

Wij hebben een Afrikaans geduld. Om half drie in de middag staat er een politieman gewichtig om onze Suzuki te drementelen. Hij stelt vragen op een toon alsof hij zojuist de topmensen van een internationale cokehandel heeft gearresteerd. Of ik dit aan kan wijzen, en dat en dat andere ook nog. En dan dit weer, Als hij tenslotte vraagt of ik even op de grond kan gaan liggen om het uiterst leesbare motornummer voor hem schoon te vegen, vertel ik hem in mijn beste engels dat ik hem een alleraardigste kuttenkop vind. Ik word nooit boos, maar ook nooit gek. Een eindje verderop ga ik aandachtig wat fleurige vlinders bekijken. Terwijl ik mij normaal gesproken toch maar zeer matig interesseer voor de Afrikaanse fauna.

Dyness wil zo snel mogelijk naar haar vader. Haar ranke handen schieten tussen het motorblok en de carburateur en met haar zakdoek veegt ze het motornummer glimmend schoon. Haar handen en jurk zitten onder het smeer en haar ogen staan vol met tranen. En geen zakdoek om ze af te drogen. De politie is je beste vriend.

Na de andere gebruikelijke formaliteiten draaien we tegen de avond in Livingstone het terrein van het vervallen douane kantoor op. Binnen blijkt dat het nog steeds goed gaat met de Zambiaanse inflatie. Twee ambtenaren zijn op zoek naar hun broodtrommel. Onvindbaar tussen de enorme stapels bankbiljetten die hun tafels bedekken. Binnenkort wordt het historische moment bereikt dat de elastiekjes meer waard zijn dan de stapels biljetten die ze bij elkaar houden. De rituelen met het carbon papier worden hier heel wat vriendelijker afgehandeld. Maar de verplichte autoverzekering kan niet meer afgesloten worden. Moet je tegenwoordig in de stad doen. Zijn we mooi klaar mee, want alles is al gesloten.

Gelukkig bestaan er ook nog mensen die nooit enige aandrang gehad hebben om de politieacademie te bezoeken. Zoals de man die voor ons de deur ruim na sluitingstijd nog opendoet. En ons aan een verzekering helpt, die een week geldig is. Voor een prijs van ver voor de inflatie: 27 Kwacha, nog geen gulden. Zijn vriendelijkheid herstelt in één klap mijn vertrouwen in de mensheid.

Buiten Livingstone slalom ik langs de vertrouwde kraters in het wegdek. Maar midden in de nacht als we in Mazabuka aangekomen zijn, heeft de Zambiaanse ANWB iets geheel nieuws en ludieks verzonnen. De weg is weg. Dat is wel duidelijk. Het resterende asfalt is weggebroken en er staat een groot hek om de doorgang te versperren. Een zielig bordje wijst de bush in. Daarop staat met wiebelige lettertjes "detour". Wegomlegging. Het geinige is echter dat het bordje echt het niemandsland in wijst. Geen spoor te bekennen. Een soort doe-het-zelf pakket: Vindt op geheel eigen wijze uw pad door de jungle om na een paar kilometer weer ergens op de echte weg uit te komen. Hopen we. Daar is het eerste silhouet van een berg. Gaan we er links of rechts omheen. Geen paniek, op de kaart lijkt Zambia niet zo heel erg groot.

Bij het eerste daglicht ben ik ondertussen helemaal gaar. En anders Dyness wel. Die zit op haar knietjes naast me. En houdt zich constant aan zo'n hangbeugel vast om de schokken op te vangen. Dit is niet echt het geschiktste moment om de nieuwe baby tevoorschijn te toveren, vandaar.

Langs de kant van de weg lopen kinderen, kleuters eigenlijk nog, met baby's op hun rug. Iedereen maakt ter begroeting hetzelfde teken. Een gestrekte duim en wijsvinger. Het teken van de MMD. De movement for multiparty democracy. The hour has come. Het uur van verandering.

De mensen zijn moe van Kaunda en zijn witte zakdoek. Het is in principe een aardige man. Maar als een echte Bemba houdt hij zijn familie het hand te allen tijde boven het hoofd. Ook als ze domme dingen doen. Zijn vrouw en kinderen hebben daar een abonnement op. Hele domme dingen zelfs. Hij had beter waardig afscheid kunnen nemen. Net als Nyerere in Tanzania. Maar dat was dan ook een grandioze man. De enige president van Afrika die voor het rode stoplicht wachtte. Hoe machtig is het om bescheiden te blijven.

Slechter dan nu kan het in ieder geval niet. Maar wat gebeurt er als na de verkiezingen blijkt dat ook de MMD Zambia niet op de been kan helpen? De verwachtingen zijn wel erg hoog gespannen. De meeste mensen denken dat ze de dag na de verkiezingen 500% opslag krijgen en dat het brood gratis wordt uitgedeeld. Eén ding is wel bijna zeker. Er zal weer gevochten worden. Vanuit de bush. Door UNIP of de MMD, al naargelang de verkiezingsuitslag. En die scheiding loopt dwars door de families.

De benzinetank raakt weer eens leeg. Bij het tankstation haal ik een boterhamzak vol met Kwacha biljetten tevoorschijn. Jammer genoeg kan je je hersens niet bij laten vullen.

Vreemde sprongen maakt de auto. En mijn gedachten volgen. Zo zie ik allerlei wormen, torren en duizendpoten die de weg oversteken. Op zich niet vreemd. Maar het verbaast mij ten zeerste dat ze dat allemaal zonder uitzondering kaarsrecht doen. Loodrecht op de rijrichting. Geen enkel diertje dat schuin oversteekt. Allemaal nemen ze de kortste weg. Wiskundige aanleg. Laten we zeggen dat mijn ogen ongeveer tweehonderd keer zo hoog boven het oppervlak hangen dan die van hun. Zou ik dan een vierhonderdbaans asfaltweg zonder wegmarkeringen kaarsrecht over kunnen steken?

Op de dagteller staat nu 1299 km en we naderen 'danger hill'. Bovenop de top heb je een uitzicht over de hele Afrikaanse wereld. Naast me zit Dyness nog steeds in dezelfde houding, maar ze slaapt. Ik zet de auto stil en ik bekijk die wereld. Daar beneden heeft mijn schoonvader zijn leven in de bush doorgebracht. In de bush, waar elke yup na drie dagen zou bezwijken. In Afrika kent iedereen de kunst van het overleven nog, zonder elektriciteit, zonder winkels, zonder alles. Alleen de bush. Alleen de wereld en haar bewoners.

Opeens voel ik me ontzettend eenzaam. Mijn schoonvader is dood. De enige man naar wie ik echt kon luisteren. Omdat hij de enige was die mij vertelde wat ik wilde begrijpen. Zijn wijsheid was onmetelijk. Hoe wij samen bij het vuur zitten en hoe hij dan het leven verklaart. Nog zie ik zijn mooie ogen. En hoe zijn bevende handen de rust uitstralen van een man die de antwoorden weet. Hij zegt: "De weg zelf, het op weg zijn zelf, dat is het doel."

Hij heeft mij geleerd om Afrikaan te zijn. Wat het betekent dat bezit nutteloos is, Het enige wat een mens bezit, is de omgang met zijn medemensen. En plotseling ben ik een stuk armer geworden. Beneden me ligt het land waar hij me van heeft geleerd te houden. Zo ongelofelijk wijds, dat ik er nooit meer aan zal ontkomen. Gek dat je ontroerd kan worden door de aarde.

Op dat moment wordt Dyness wakker en ze ziet mijn vochtige ogen. "Wat is er", vraagt ze lief. "Ik ben op weg", zeg ik.

Een paar honderd kilometer verder ligt Kalwala's dorp in het maanlicht. Alle vrouwen dragen hun chitambala's als teken van rouw. Als de zussen van Dyness haar verwelkomen begint het traditionele huilen. Het zal tot ver in de nacht aanhouden. Ik groet al mijn familieleden. Mijn schoonmoeder schokt. Eerst heeft ze haar oudste zoon verloren en nu haar man. Het leven is hier echter en de dood dus ook. 's Nachts wordt mijn hele lichaam belegerd door muskieten, maar Dyness laten ze respectvol met rust.

De volgende ochtend vallen de zweetdruppels gestaag. Wij worstelen ons door de Afrikaanse jungle. Sunday voorop, hij kent het pad. Dyness daarachter. En behoedzaam schuifel ik als rode lantaarn mee. Achter een heuvel houden we stil. Het graf ligt naast zovele andere. In de vorm van een opgehoogd bloemenbed. Zonder bloemen. Een bord en een kopje met water staan wat scheef op de grond. Eenzaam. Dyness praat lang met haar vader. Ik bedank hem voor het leefbaar maken van mijn leven.

Sunday vertelt over de begrafenis. Hoe ze iedereen gewaarschuwd hebben met de drums. Vanuit het hele district waren ze gekomen om afscheid te nemen van een groot man. Mijn schoonvader was de Village Headman van dit familiedorp. Volgens de laatste tellingen had hij drie vrouwen en vijftwintig kinderen. Vier meer dan in het vorige klassement. En ontelbare familieleden. Tijdens de begrafenis zelf zijn er zes gewerschoten gelost, hetgeen normaal alleen voor chiefs gebeurt. Want kogels zijn uiterst schaars. Elke kogel betekent voedsel voor hen die honger lijden.

Onze Suzuki kan niet meer verder, Wij parkeren bij een hut en trekken te voet verder. Op weg naar BanaKuluNkweto, de eerste vrouw van Lazarous Kalwala. Niemand heeft haar het afgelopen jaar bezocht, omdat ze zo ver weg woont. Maar wij zijn vastbesloten om al onze familie langs te gaan. Na een tijd zien we haar hut, Ze zit ineengedoken tegen één van de palen aan die het grasdak ondersteunen. Ze kan niet meer lopen en haar ogen worden ook steeds slechter. De eerste seconde herkent ze ons niet, maar daarna sluit ze Dyness huilend in haar armen. Minuten lang blijven ze zo verstrengeld. En ze blijft maar huilen.

We hebben voedsel voor haar meegebracht en kleren. Ze bekijkt de foto's die we bij ons hebben aandachtig door ze vlakbij haar gezicht te brengen. Ze glimlacht als ze haar kinderen herkent. Als ze haar overleden man ziet gooit ze plotseling de foto ver van zich af en begint ze weer te huilen. Ik neem haar in mijn armen. Voorzichtig, ze is zo breekbaar.

Naast haar hut zitten drie jongetjes van een jaar of zes. Die verzorgen haar. Ze wassen haar elke dag, ze koken voor haar en luisteren naar haar verhalen. Het is wonderlijk maar waar. Drie kinderen die nog niet eens naar de lagere school gaan. Met alleen drie korte gerafelde broeken. Voor de rest is er niemand te bekennen. Alleen deze drie goddelijke snotneuzen. En dan zijn er in Nederland van die infantiele Dinky's die de kinderbijslag af willen schaffen. Deze drie verdienen het om vijfdubbel te krijgen, maar ze krijgen niets, behalve dan de dankbaarheid van een stervende vrouw. En dat is genoeg voor hen, ik aai ze over hun bol. Zij zijn de enige hoop in deze wereld.

Als we op het punt staan om te vertrekken wil BanaKuluNkweto ons één van haar schaarse kippen meegeven. De drie kleuters beginnen aan een wilde achtervolging. Maar de kip is uiterst wendbaar. In de late middagzon wervelt het stof omhoog. De kip die tussen de bananenbomen door zwenkt, de kinderen die rennen, BanaKuluNkweto die het glimlachend bekijkt; het is bijna onwerkelijk. Tenslotte denkt de kip haar belagers definitief afgeschud te hebben door de hut binnen te vluchten. Haar lot is daarmee bezegeld. Twee jongetjes posteren zich voor de uitgang, de derde sluipt naar binnen.

Later die middag komen we bij Ba Dick Bwalya. Hijzelf is er niet. Maar zijn vrouw houdt haar dochter wiegend in haar handen. Het meisje is een jaar of elf en stervende. Haar ogen liggen diep, heel diep in hun kassen. Haar nek kan haar hoofdje nauwelijks ondersteunen. Ze heeft een vergroot hart en er is hier geen enkele dokter die haar kan helpen. Als ze in Nederland was geboren was ze natuurlijk al lang geopereerd. Maar ze is hier en dus zal ze sterven. En het ergste is dat iedereen in Nederland dat donders goed weet. Dat er overal in Afrika zulke kinderen zijn. Dat is de wereld. Blijkbaar zijn er twee. En daarom is het belangrijk aan welke kant je staat.

's Avond komt Bembya, een zus van Dyness, haar nieuwste spruit laten zien. Ze is eigenlijk zelf ook nog een spruit, zo jong is ze. Haar eerste zoon is alweer zeven. En haar tweede is overleden toen die anderhalf was, Gelukkig ziet deze er gezond uit. Hij trekt aan haar tepel. En die krijgt hij dan ook. Hier zijn geen flessen te bekennen. Op dat moment komt Katongo binnen. Een zoon van de derde moeder. Katongo is een beetje raar in het hoofd, maar wel vreselijk lief. Hij werkt van 7 tot 7 op een boerderij in de buurt. Zonder middageten en voor een hongerloon. Zoiets bestaat dus ook nog. Maar hij is zo ontzettend trots op zijn tweedehands schoenen. Die heeft hij na een jaar sparen van zijn zelfverdiende loon gekocht.

Thuisgekomen kan ik twee weken later m'n eigen schoenen niet meer vastmaken. Ik wil naar 'the clinic' want ik ben doodziek. Hoge koorts, kramp in m'n buik, misselijk en een gevoel alsof mijn hoofd elk moment uit elkaar kan spatten. Mijn gebruikelijke zonnesteek is hier niks bij. Ik zweet me wezenloos en daarna lopen de koude rillingen me weer urenlang over de rug. Dyness rijdt mij zonder rijbewijs naar het gebouwtje wat hier voor een kliniek doorgaat. Binnengestrompeld schuif ik aan bij een lange, lange rij wachtenden. Wij zitten op houten banken. Eigenlijk is 'zitten' niet het juiste woord. Ik hang half, ondersteund door mijn zorgzame vrouw.

Niemand ontkomt echter aan de rituelen van de gezondheidszorg. Eerst allemaal op een weegschaal die door oude pleisters bij elkaar gehouden wordt en daarna de thermometer onder de arm. De verpleegster die dat uitvoert is blijkbaar vrijwillig na haar pensioen blijven doorwerken, want ze ziet eruit alsof ze haar eeuwfeest al geruime tijd achter de rug heeft. Ze brengt de thermometer angstvallig dicht bij haar gezicht en schrikt dan een beetje. "Hij heeft hele hoge koorts, laat hij zich eerst thuis maar met koud water gaan wassen." Net echt. En dan zeker weer achter aansluiten. Ik ben al gewassen, dank u.

Er is helaas geen dokter aan de kliniek verbonden. Normaal is er een hoofdzuster, maar die is er vandaag ook niet. Eén van de verpleegsters stelt vandaag de diagnose. Nou is mijn vertrouwen in de medische stand toch al niet zo waanzinnig groot, dus dit kan er ook nog wel bij. Nadat ze me heeft aangehoord, vraagt ze wat ik er zelf van denk. "Nou", zeg ik, "volgens mij heb ik een onvervalste malaria-aanval, en als we niet opschieten zit ik dadelijk mooi met hersenmalaria." En dat is dodelijk, denk ik erachteraan. De incubatietijd bij een beet van de malariamug is ongeveer twee weken, dus dat klopt ongeveer wel. Ik heb blijkbaar de taaie Zambiaanse variant. Na enig nadenken zegt de verpleegster: "Nou volgens mij heeft U een onvervalste malaria-aanval, en als we niet opschieten zit U dadelijk mooi met hersenmalaria." En dat is dodelijk, denk ik er maar weer achteraan.

Ik krijg een verrassingspakket pillen mee, Eerst word je daar nog veel zieker van en daarna gaat het beter. Is dat soms een andere manier om te vertellen dat die pillen geen kloot helpen? En dan is het welhaast zeker dat ik dinsdag weer naar school kan.

Het enige wat klopt is dat ik zieker word. Van tijd tot tijd weet ik niet meer waar ik ben, ik begin te hallucineren. Het voelt alsof er iemand van binnen op mijn hoofd staat te hameren. Ik voel constant twee contactlenzen in één oog, terwijl ik die dingen helemaal niet heb. En mijn lichaam siddert van de koorts. Ik word hier vrij moedeloos van.

Zo moedeloos zelfs dat ik besluit mijn veilige, goedverzorgde en schone bed thuis te verlaten voor het ziekenhuis. En iedereen die wel eens in Afrika geweest is, weet dat je dan de wanhoop wel heel nabij moet zijn. Dat ben ik.

Op dinsdagochtend rijdt de ambulance voor. Met uiterste voorzichtigheid word ik daar al ijlend ingestopt. Om vervolgens helemaal door elkaar gemixt te worden. Ik slinger van de ene naar de andere kant. De chauffeur is slecht in het vermijden van de gaten in het wegdek en neemt alle bochten alsof hij met Parijs-Dakar bezig is. Ik voel dat ik moet gaan overgeven. Heel fijn.

De dokter stelt dezelfde diagnose: een malaria-aanval van vooroorlogse afmetingen. Hij laat de zuster voor de zekerheid nog even wat bloed aftappen. Helaas is het ziekenhuisje net geopend en het personeel schoolt zich zelf nog een beetje bij. Gelukkig is na de derde poging het buisje tot een aanvaardbaar niveau gevuld.

Daarna word ik naar bed gebracht. Dat bed heeft roze dekens en het past van geen kanten. Het is veel te klein. Mijn voeten steken eruit. Als ik mij er toch in gewrongen heb, komen een zuster en broeder een kinine-infuus aanbrengen. Dat is een soort paardenmiddel waarvan je oren heerlijk gaan suizen. Alsof je permanent in de watervallen aan het zwemmen bent.

De bijscholing gaat door. Heerlijk om zo'n gesprek bij te wonen als je het lijdend voorwerp bent: "Heb jij dit wel eens gedaan?" "Nee, jij?" "Nee, ik ook niet, welke naald zullen we nemen, eerst de grootste maar." Prachtig toch, twee leden van het verplegend personeel die nog nooit een infuus aangebracht hebben. De eerste poging gaat mis. En ik heb wel een idee waarom. Ze gebruiken een soort naald die dienst zou kunnen doen als tussenstuk van een waterleiding. Een maatje kleiner dan maar en de andere hand. Daar gaat ie erin. Ai, hij floept weer uit de ader. Even een stukje terughalen en opnieuw proberen. Alsof ze aan het breien zijn. Nog een paar keer wordt er zo rondgewroet, totdat ook deze tweede poging gestaakt wordt. Het enige voordeel van deze marteling is dat ik even m'n hoofdpijn vergeet. De derde poging verloopt even desastreus. Het bloed loopt nu aan alle kanten m'n armen uit. Ze houden de moed er in. De broeder mag het weer proberen. Vier keer is scheepsrecht. Een nog kleinere naald dan maar en iets hoger in de arm gestoken. En het lukt. De naald hangt er wat scheef bij, maar daar letten we even niet op. Mijn arm ligt in een wat rare positie en zal zo de komende dagen moeten blijven liggen. Want ik geloof niet dat ik dit nog een keer wil.

Tijdens het bezoeken is het een drukte van belang. Wat een hoop vrienden heb ik opeens. De delegatie wordt aangevoerd door de headmaster. Toch leuk. Maar ik kan ze nauwelijks herkennen, laat staan met ze praten.

Na een uur of acht is de lading kinine op. Geen verpleegster te bekennen. Als de laatste druppels in mijn slangetje gaan, strompel ik de gang op. Ik ben niet zo gewend aan infusen, maar ik heb wel eens opgevangen, dat er geen lucht in je bloed moet komen. Op de gang kom ik iemand tegen die de thee rondbrengt. Geen paniek, met een resoluut gebaar draait ze het infuus dicht. En waarom ik dat zelf niet gedaan had? Ze zal iemand waarschuwen om de zak even te verwisselen. Die komt ook inderdaad. Zij het anderhalf uur later. Nu gaat er dextrose in omdat je niet te veel kinine achten elkaar mag hebben. En dan morgen na de tweede dosis zal ik me wel beten voelen.

Het is nu morgen en het is nu na de tweede dosis en ik voel me alleen maar beroerder. Alles zou ik willen geven om weer even gezond te zijn. Gelukkig smokkelt Dyness mijn kinderen het ziekenhuis in. Die mogen eigenlijk niet op bezoek, maar de meeste tijd is er toch niemand die dat zou kunnen controleren.

Een paar dagen later, na een zee van kinine, voel ik me eindelijk langzaam beter worden. De pijn trekt uit mijn hersens weg. Mijn arm is helemaal blauw opgezet en mijn lichaam is helemaal leeg. Wonderlijk wat één zo'n mug kan aanrichten.

Tijdens mijn laatste bezoekuur komt Misheck Khumalo uit Two Orange aanzetten. Hij kijkt heel bezorgd en brengt de groeten over van iedereen uit de klas. De wereld zit toch raar in elkaar. Op school is Misheck namelijk het grootste ettertje dat en rond loopt.

De week daarna strompel ik weer door de school. Plichtsbesef heet dat. Ik kan nog steeds geen hap naar binnen krijgen, maar de mid-year examens staan voor de deur. Waarschijnlijk zie ik er nogal spookachtig uit, want de klassen houden zich verdacht stil. Zelfs in Two Orange schijnen ze te luisteren, behalve Misheck, die zit weer in de rug van Susan te porren. Het is alsof ik iemand anders hoor praten. What is the difference of two squares? $a^2 - b^2$? En wat is het verschil tussen twee werelden?

Ik ben nog steeds niet helemaal beter als ik op een dinsdagmorgen een briefje krijg van de headmaster. Will Stegeman, onze lieve vriendin met wie wij samen naar Zimbabwe gekomen zijn, is in een busongeluk om het leven gekomen. Vijf leerkrachten en eenentachtig studenten overleden.

Ze was een mens van licht en aarde. De wereld draait en als wij er tegen in draaien dan staan wij stil onder de zon. Ik wou dat Patricia, Kevin en Mikky voor altijd bij me bleven om samen stil te staan. Want soms zijn we met alle mensen samen toch zo verschrikkelijk eenzaam. Er zijn van die dagen die je beter over kan slaan.

-van Kooten -

Hoi snaken,

Leuk toch. Om iets van je familie/vrienden/bekenden te horen. Als je deze berichten met plezier gelezen hebt en je wilt geabonneerd blijven op deze uitgave, hebben wij een oneerbaar voorstel. Dat natuurlijk niet verplicht is. Je raadt het al, het gaat over de kosten. Niet dat wij het niet kunnen missen; maar wij besteden ons geld liever aan Afrika.

Om de kosten enigszins te drukken, kan je - als je dat wilt - een gulden of vijf overmaken op girorek. t.n.v. Ger Limpens in Maarssen; dat is degene die zo vriendelijk is om het kopiëren en verzenden te verzorgen. Onder vermelding van "rondzendbrief van Kooten". Nogmaals, als je het niet doet, blijven we even goede familie/vrienden/bekenden. Alleen blijven die rakkers dan waarschijnlijk wel verstoken van de volgende lading.

Meer dan vijf gulden mag natuurlijk ook. Wat over is, gaat naar Kalwala's Village. Gulle giften voor onze school zijn ook te allen tijde welkom. Oude passers, papier, linialen, potloden, posters, doorzichtige BIC balpennen, financiële bijdragen, alles kunnen wij gebruiken. Stuur een briefje of pakje naar Fam. van Kooten; Box 82; Vic Falls; Zimbabwe.

Als er scholen zijn die de onze willen adopteren', dan zijn wij hen eeuwig dankbaar.
"..... *We who have so much. To you who have so little. To you who don't have anything at all.....*"

Stuur in dat geval een brief naar ons of naar de headmaster:

Mr Matsheza; Mosi Oa Tunya Secondary School; P0 Box 176; Victoria Falls; Zimbabwe. Zoals je ziet is dat een ander adres dan wij vorig jaar in Nederland op hadden gekregen.

Deze uitgave en de volgende worden in principe verstuurd naar naaste levensgezellen en de mensen die er voor getekend hebben op het afscheidsfeest (vermits hun adres volledig was) Mochten er zich onder uw familie/vrienden/bekenden nog rekels bevinden die deze zes brieven ook tot zich willen nemen, laat ze dan vijf gulden naar Ger overmaken o.v.v. 'Rondzendbrief nieuw'. Dan worden ze in het bestand opgenomen en ontvangen ze vice versa dit drukwerk. En de volgende. Het lijkt wel reclame voor de boekenclub. Vragen, geen vragen.

- Groetjes en liefs van Arie, Dyness en 'the kids' -

© '91 van Kooten